

Narodi pa osrednje gosposke.

Na mnogo stranij zanimiv in načelno jako važen je odgovor, ki ga je dal grof Taaffe dne 3. februvarija t. l. v 108. seji državnega zbora na interpelacijo dra. Langa in tovarišev gledé na obravnavni jezik upravnega sodišča. Ministerski predsednik je skušal dokazati postulat, kakor da bi moral biti obravnavni in poslovni jezik upravnega sodišča prvič jednoten in dosledno le nemški.

V utrjenje svoje teze je rekel, da se interpelanti sklicujejo sicer na člen XIX. drž. osnovnih zakonov, in tudi ko bi pripisovali temu narodnostnemu in jezikovnemu členu poleg obče pravne norme tudi neposredno dispositivno veljavo, da morajo vendar nasproti tej vsekakor le občī, ne pobljže precizovani ustavni določbi imeti ravno tako veljavo občā prevdārjanja, katera se neizogibno kažejo v bivstvu in namenu kake državne institucije. Upravno sodišče da je poštovati prvič kot osrednje mesto ali osrednjo gosposko, drugič kot sodišče. Pri osrednji gosposki da je poštovati jednotnost v mnogoterosti, in te jednotnosti bi ne bilo, ko bi se obravnavalo in poslovalo v mnogoterih jezikih pri upravnem sodišču. Kot sodišče pa da zahteva ta institucija vselej skupnega senata s predsednikom in perovodjo. Relativno da ima vsaka narodnost le malo zadev pri upravnem sodišču, in da, ko bi se zahtevalo za vsako narodnost osobje skupnega senata bilo bi to v nerazmerju z opravlki za pojedine narode, bili bi tudi javni potroški preveliki za tako uredbo. Iz bistva in zadače institucije upravnega sodišča da torej sledi samo od sebe, da mora biti poslovni in upravni jezik upravnega sodišča samo jeden in isti in ta pač nobeden drug kakor nemški.

Grof Taaffe je pri vsem svojem izvajanju pripoznal, da v zakonitih določbah o upravnem sodišču ni nikjer govora in še manj kake določbe o upravnem in poslovnem in torej najmanj o nemškem jeziku. On izvaja po-

trebo jednotnega in nemškega jezika iz bistva in zadače te institucije. No neobhodne potrebe niti po svojih nazorih ne more dokazati; njegovi dokazi so namreč le toliko krepki, da kažejo na primernost, nikakor pa ne na neobhodnost, ko se sklicuje z jedne strani na relativno malo opravil za vsak narod, potem pa na razmerno velike stroške, ko bi se pri tem sodišču hotela izvrševati narodna jednakopravnost na vse strani.

Po takem postulat minist. predsednika uže logično ni neporušen, in ga je smatrati jedino le posledicoj vladnega nazora, specijalno nazora vlade grofa Taaffeja, katera zahteva v najnovejši čas nemški kot uradni ali notranji jezik ne samo za osrednje gosposke, ampak celó n. pr. za više sodišče na Češkem. Istega nazora so tudi viši vojaški krogi gledé na jednotni nemški jezik pri c. in kr. armadi, ne da bi določevali meje, do katere naj bi sezala ta potreba od zgorej navzdol.

Gledé na osrednje gosposke raznih vrst treba se je spominjati, da so postavljene skupno za vse narode, in se torej dostajajo vsakega naroda posebe in v jednaki meri.

Nad osrednjimi gosposkami in še tako važnimi institucijami pa stoji ustava, in kar se dostaje narodnosti in jezika, stoji nad njimi člen XIX. državnih osnovnih zakonov.

S tem členom imajo oblast razpolagati pred vsem narodi in sicer v skupnosti in vsak narod jednakomerno. Torej imajo pred vsem narodi določevati, kak naj bode v obče jezik pri tej ali oni še takó visoki instituciji.

Kar se dostaje osrednjih gosposk, imajo one ponajveč sposobnost in veljavo strokovnjakov ali ekspertov, ne pa da bi določevale same jezike ali kak jezik za se in za raznotere tudi najviše institucije.

Brez narodov določevati jezike osrednjim gosposkam in raznim institucijam, pomenja posezati v ustavna osnovna prava narodov, in je smatrati to

največ začasno in provizorno, nikakor pa ne definitivno.

Narodi kot celote niso še ustavno organizovani, ker člen XIX. ni še izvršen po specialnih zakonitih določbah; zato je poštovati vse dosedanje vladne naredbes o notranjih jezikih kot samo začasne. Ko se podeli narodne organizacije s pomočjo posebnih juristiških organov, potem se še-le dogovoré po teh organih tudi o notranjih jezikih raznih institucij. Dotlej ostanejo vladne določbe v praksi brez zakonite veljave.

Važna je potrditev grofa Taaffeja, da člen XIX. je samo obča, ne bliže precizovana ustavna določba. Iz tega sledi pripoznanje tudi od osrednje vlade, da člen XIX. potrebuje posebnega izvršnega zakona; dokler se to ne zgodi, je temu členu prištevati ponajveč samo dispositivno veljavo za slučaje, kjer ne dostaje drugih določeb. A ravno to, da ima ta člen tudi dispositivno veljavo, je še posebno potreba, da se izvrši s posebnimi zakonitimi določbami, ker le tako bode konec samovoljnim dispozicijam, zlasti pa raznim, doslej običajnim naredbam gledé na rabljenje jezikov.

H kritiki sili nas grofa Taaffeja izjava, češ, da morajo imeti veljavo gledé na določbo jezikov obča prevdaranja o bistvu in naneuu državnih institucij. Te institucije pa se ne smejo tako snovati, da bi bile v navskrižju z osnovnimi zakoni; ti so fundament, in le na ta fundament je zidati, ne pa na institucije fundament!

Upravno sodišče se je zasnovalo 8 let po sedaj veljavni tostranski ustavi; torej je bilo poštovati ta temelj pri zasnovi upravnega sodišča. Kajti narodom se ne more brez njih jemati, kar se jim je slovesno podelilo v fundamentu ustave, specialno njenega narodnostnega in jezikovnega člana. In tudi ko bi bila ta ali kaka druga institucija starejša, nego sedanja ustava, je poslednja takó močna, da je treba take institucije prirediti po fundamentalnem pravu, ne pa narobe. Dokaz o primernosti jezikov za kako institucijo, kakor smo uže omenili, je itak nedostaten, ker pogreša neobhodsosti; a je še napačen, ker se snuje na gorenjem zidovju, ne pa na temelju. Institucija, ki bi se zasnovala v nasprotju z osnovnimi zakoni, ne mogla bi imeti obstanka; ali pa bi se morala ustava prenarediti po njej.

Kdor hoče torej v nasprotju z ustavo, specialno njenim čl. XIX., utemeljiti kako določbo o jezikih iz notranjosti kake institucije, mora najprej gledati, da dobi moč za spremembo ustave v smislu institucije, kakor si jo misli ali želi. Grof Taaffe je bil v tem pogledu torej slab zagovornik svojega postulata, češ, da obravnavni in poslovni jezik upravnega sodišča mora biti jeden in isti, torej nemški.

Naj si bode jeden in isti jezik še toliko primeren za kako gosposko ali institucijo, vendar nima od narodov, dokler velja sedanja ustava, nikake predprave, ako mu jo narodi drugih jezikov ne podelé sami prostovoljno. Za tako predpravo ni absolutno nobene odškodnine, ki bi odgovarjala vrednosti te predprave. Torej jo morejo narodi in le narodi podeliti jedino po dogovorih.

Doslej pe niso avstrijski narodi organizovani, torej tudi ne morejo dogovarjati se za tako podelitev. Po takem pride vprašanje o jezikih za osrednje gosposke in institucije prav za prav in pravočasno na dnevni red še le tedaj, ko dobé pojedini narodi kot celote juristiške organe ali narodne zastope, kateri se bodo potem razgovarjali, ali in pod kakimi uslovji bi bilo kakemu jeziku podeliti predpravo skupnega jezika na navedene strani. Iz tega je zopet razvidno, kakó potrebno je, da se vendar jedenkrat izvrši čl. XIX. po posebnem izvršnem zakonu.

Grof Taaffe se je skliceval tudi na malo število zadev vsakega naroda in pa velike javne stroške, ko bi se upravno sodišče priredilo v popolnem smislu narodne jednakopravnosti. V tem ni izrečeno nikako načelo, kateremu bi bilo slediti neizogibno; zato je tudi v pogledu na kolikost zadev in stroškov potrebno dogovoriti se z narodi po njih juristiških, doslej še ne vstvarjenih organih.

Važno za narode je to, da grof Taaffe izvaja primernost obravnavnega in poslovnega jezika iz institucije same.

Ta dokaz utegnejo slovanski narodi z večim pravom uporabiti kot analogon o bivstvu narodnosti in jezika kakega naroda. Ustava avstrijska zagotavlja vsakemu narodu obstanek in razvoj njegove narodnosti in njegovega jezika. Iz bistva naroda ali pojma o narodnosti in jeziku sledi potreba jednotne organizacije; le s pomočjo take organizacije se morejo pojedini narodi ohraniti in razvijati.

Tako organizacijo bi podelila narodom jedino nacionalna avtonomija. Ta torej sledi neposredno iz pojma o narodnosti in jeziku vsakega naroda. Ta analogon dokaza o potrebi nacionalne avtonomije ima pred dokazom grofa Taaffeja veliko prednost, prvič se sklicuje naravnost na ustavo in potrebo, ki sledi iz te ustave, drugič dokazuje ta analogija neobhodsost, v tem ko kaže njegov izvod samo na primernost, katera nima podpore v ustavi, najmanj pa v čl. XIX. te ustave.

Mi priporočamo to analogijo seobno slovanskim državnim poslancem v primerno porabo.

Vidimo pa po vsem tem, da osrednja vlada se sklicuje za obravnavni in poslovni jezik jedino na primernost, brez opore v ustavi, in uže to vladi zadoščuje,

da postavlja postulat nemškega jezika. Pojedini narodi pa imajo pozitivno pravo v ustavi, pa nimajo še organizacije, kakor to zahteva v ustavi določeno in zagotovljeno pravo. Iz institucije se izvaja potreba jezika; opušča pa se logično in praktično izvajanje o potrebi jednotne organizacije narodov.

O višem sodišču v Trstu in Gradcu.

Povodom izpraznjenega mesta predsednika višemu sodišču v Trstu razgovarjajo se razni, seosebno jugoslovanski, na prvem mestu slovenski listi ne samo o predsedništvu, ampak v obče o tem sodišču in spravljajo pri tem prevdarjanju v zvezo tudi više sodišče v Gradcu, ter pretresajo, ali bi se ne dalo na teh sodiščih spremeniti kaj, oziroma ali bi se ne dali združiti obe v jedno samo sodišče s pomnoženimi senati, odgovarjajočimi raznim narodnostim. Pri teh razpravljanjih pa ne prevladuje toliko načelo, da bi se izvršila prememba po kakovosti, kolikor pa po količnosti ali obsežnosti področja višega sodišča.

Vzorno načelo, kakor odgovarja razmeram avstrijskih narodov in njih raznovrstnih uprav ali organizacij, obseza v popolni meri jedino nacionalna avtonomija. Organizacija v smislu narodne samouprave bi zahtevala za vsak narod z več milijoni naseljenja tudi lastno više sodišče za vsak tak narod, in tako sodišče bi niti ne potrebovalo razdelitve senatov po narodnostih, ker bi njegovo področje obsežalo samo jedno in isto narodnost, po največ do cela sorodne, jedino po narečjih razlikujoče se narodnosti. Gledé na Slovene je prišla teorija o nacionalni avtonomiji do zaključka, da bi Slovenci še le v družbi z istrskimi in dalmatinskimi Slovani napravili primerno močno skupino za organizacijo v smislu narodne samouprave, in bi se po takem za vso to tudi takó ne preobsežno skupino vstvarilo posebno više sodišče. Ista teorija roštevata tudi slučaj, da bi utegnila prenehati kedaj sedanja duvalistiška, na njeno mesto pa stopiti organizacija po narodnih skupinah v smislu nacionalne avtonomije. V pogledu na tako vseobsežno in za vse narodnosti našega cesarstva jednakomerno preustrojitev bi se razširilo tudi področje ravno omenjenega višega sodišča za Slovence, istrske in dalmatinske Slovane, ker bi se tej skupini priklopili tudi Srbohrvatje, ki so sedaj pod ogersko korono.

Vidi se, da po načelu narodne samouprave bi dobila viša sodišča primernišo obsežnost svojih področij, a zajedno na znotraj naravnjšo organizacijo, ker bi imela opraviti ali vsako samo z jedno in isto narodnostjo ali pa popolnoma s sorodnimi narodnostimi.

Daleč so še narodi od tega, kar se zahteva za osrednje gosposke in institucije samo iz razlogov primernosti; naj bi bil odgovor grofa Taaffeja v posebnem slučaju v pouk, kako se je ravnati narodnim zastopnikom, da se izvrši narodna jednakopravnost v pravem smislu.

Sedaj pa, ko se pretresajo viša sodišča gledé na njih preustrojitev, merijo pred vsem razširiti njih področja in po največ senate preustrojiti v smislu, da bi ti odgovarjali primernišo naseljenju raznih ali pomešanih narodnostij. Vzora nacionalne avtonomije pač ne dosežajo stremljenja za takimi preustrojitvami, vendar pa se približujejo vsekakor boljšemu, in zato je odobravati tudi taka prevdarjanja in odgovarjajoča težanja.

Tržaško više sodišče je imelo doslej svoje opravičenje in svoj pomen v tem, da je imelo svoje področje kot viša instanca tudi za vso Turčijo. Ker pa je nastopila za turško državo drugačna organizacija, in se je vsled tega Tržaškemu višemu sodišču odtegnil znaten, dà, najvažniši del področja, za kateri se je bilo prav za prav vstvarilo, umevno je, da to sodišče odslej tudi ne more imeti več poprejšnjega pomena. Po obsežnosti področja nad naseljenjem malo čez 600.000 duš uže celó ne odgovarja ne obsežnosti drugih viših sodišč, katera imajo pod seboj po 3, 4, 5, 6 in celó več milijonov duš, ako mislimo na pr. na više sodišče v Krakovu in seosebno v Pragi. In še za Galicijo namerjajo napraviti jedno samo više sodišče s sedežem v Levovu, katero z dvema, po narodnostih poljskega in ruskega naseljenja prikrojenima senatoma utegne izvrševati področje z več nego 6 milijoni duš.

Taka organizacija, dokler se ne vstvari po načelu nacionalne avtonomije, je tudi opravičena, ker ni nikdar v stiski, da bi ne dobila v senate dovoljnega števila in pa sposobnega in skušenega osebja. V senate takih obsežnih sodišč morejo priti sodniki, ki delajo in povišujejo ime in čast državne justicije.

V tem pogledu bil bi velik napredek, ako bi se združili sedanji viši sodišči v Trstu in Gradca v jedno samo tako sodišče, naj bi se odločil sedež za to instancijo uže kjer si bodi. Glavna stvar pri tem bi bila, da bi se sedaj malo-obsežno področje tega in onega sodišča v združenem in s tem preustrojenem sodišču povečalo vsaj nekoliko. Odgovarjalo bi po obsežnosti področja tudi tako povečano sodišče najmanj na pr. Praškemu višemu sodišču, in bi ostajalo še vedno daleč za nekdanjim Celovškim sodiščem te instancije,

katero se je v petdesetih letih tega stoletja opustola ravno zaradi novega Tržaškega višega sodišča, vstvarjenega kakor rečeno, zaradi področja, raztegnenega na turško državo. Celovško sodišče je obsezalo poleg Koroške, Kranjske, itd. tudi dele ozemelj, ki so sedaj pod Ogersko.

Tržaško in Graško više sodišče, združeno v jedno tako sodišče, bi torej ne pomenjalo nič novega, temveč bi dobilo vsaj nekoliko takega področja, kakoršno je imelo Celovško više sodišče.

Nekateri imajo pomisleke tudi zaradi daljave; ali ta ni odločilna, ako pomislimo na obsežnost češke kraljevine ali še bolj na zapadne in vstočne meje Galicije, kjer bode jedno samo više sodišče, in ta dobiček bi ugajal tudi osrednjim vladam, katere povdarjajo stroške seosebno tedaj, kedar je ustrezati vsestransko narodni enakopravnosti tudi pri sodiščih, kakor se je grof Taaffe izrazil še poslednje dni gledé na upravno sodišče. Združeno in s tem povečano, tu mišljeno sodišče bi utegnulo ustrezati pri manjših stroških

tudi bolj zahtevam narodne enakopravnosti. Vsekakor možnost za povišanje imena justične uprave, pomanjšanje stroškov, dosedanje skušnje viših sodišč z relativno premajhnim obsegom področja, analogija povečevanja viših sodišč v drugih pokrajinah, pred vsem zgled višega sodišča v Pragi in drugod, — vsi ti in taki momenti govoré za primerno preustrojitev, oziroma združenje Tržaškega in Graškega višega sodišča v jedno samo sodišče, katero bi ne odgovarjalo samo po obsežnosti, ampak tudi kvalitativno in seosebno po ustroju senatov za narodne odlomke drugim višim sodiščem, na prvem mestu sodiščem, kakor jih zahteva sedaj veljavna ustava po svojem narodnostnem in jezikovnem ali členu XIX. drž. osnovnih zakonov.

Prej ali pozneje se bode lotiti tudi tega dela; to bode toliko potrebnije in nujnejše, kolikor bolj se bode še nadalje odlašala izvršba narodne enakopravnosti v smislu nacionalne avtonomije, katera bi odstranila težave tudi pri reformah ali spremembah sodišč nižih in viših instancij.

Iz govorov o trgovinskih pogodbah.

Dr. Laginja, novi zastopnik istrskih Slovanov, govoril je prvokrat v državnem zboru ob razpravljanju trgovinskih pogodb. Pričel je tako-le :

Visoka zbornica! Dvakrat zaporedoma volili so me pri jako žalostnih razmerah, v katerih živé Hrvatje in Slovenci istrski, da zastopam njihove koristi v tej visoki zbornici, in danes mi je dolžnost, da se predstavim velečastitim gospodom tovarišem z izjavo, predno prejdem v obravnavanje prevažnega predmeta. (Čujte! na desni). To pa storim z nekakim ponosom, kajti porodil sem se v onem delu Primorske, po katerem je slavni rod Habsburžanov najprej došel do gospodstva ob bregovih Adrije.

Kakor znano, bili so posamični deli nekdanjega močnega kraljestva hrvatskega le v jako rahli zvezi med seboj in dokaj poprej, ko so v letu 1527. ostanki tega kraljestva v Cetinu izbrali svojimi kralji sedaj vladajočo dinastijo, pripadle so nekatere pokrajine naroda, kateremu se prištevam jaz, avstrijski hiši. Posebne važnosti so v tem pogledu takozvani kraški komitati, nekdanja graščina Kastavska, grofija Pazinska, ki je imela početek svoj v „Zupanije Pesentata“ — tako imenovani po Porphirogenitu — ter po Slovencih naseljena marka sclavonica, ki je imela sedaj ože, sedaj širše meje, kakor je bilo namreč več ali manj občutiti vpliv nemškega fevdalnega sistema.

Zapisana in nepreklicna prava naroda hrvatskega, da se zjedini njegova domovina, pragmatiška sankcija od leta 1712., kateri je brezuslovna podstava vkupnost avstrijsko slovanskih dežel s Hrvatsko, avstrijski osnovni zakoni sami, kateri zagotavljajo posamičnim narod-

nostim temeljna uslovja njihovi eksistenciji, pravo vsakega naroda, torej tudi hrvatskega, do obstanka, prešinjajo me z nado in prepričanjem, da se zedinijo raztreseni deli kraljestva hrvatskega, to je: domovina naroda hrvatskega, seveda v mejah te države. Podati to izjavo čutil sem se dolžnega tem bolj, ker nam je obravnavati o jako važnem predmetu, o trgovinskih pogodbah, v katerih ne moremo zapaziti nikakih gospodarskih ugodnostij ni jaz, ni več sorojakov mojih in niti ne mnogi kolege te visoke zbornice, pač pa moram o njih misliti, da značijo gospodarski propad za te dežele (Prav res! na desni), kar hočem dokazati.

Različni so vzroki, da ne morem glasovati za te pogodbe. Jaz ne pripadam nikaki stranki v tem parlamentu, ni veliki, ni mali. Da so storili zastopniki Slovanov v tej visoki zbornici to, kar je storil Kolumb z jajcem, mogel bi pač izjaviti, da glasujem za pogodbe kot član velike slovanske desnice, kakor imamo združeno nemško levico. Nadejam se, da se sčasoma uresniči tudi ta moja nada. Vsekakor pa je jako znamenita prikazen v naših parlamentarnih odnošajih, da z mano vred več nego 20 tovarišev ne pripadamo nikaki politiški skupini, in Njega ekscelencija gospod ministerski predsednik more se tega le veseliti, kajti to odgovarja gotovo njegovim namenom, da je 22 članov te visoke zbornice uveljavilo v svojem seveda nezapisanem pravilniku to jedino pravilo: Nolite jurare in verba magistri.

Za pogodbe uže zato ne morem glasovati, ker smatram, da izjava vladina, s katero so se nam predložile trgovinske pogodbe, krati pravice parlamenta;

po tej izjavi morajo se trgovinske pogodbe obravnavati in vsprejeti kot celota, in nikakor ne bi smeli spremeniti te ali one točke, ker bi s tem uničili vse delo. (Posl. Purghart: Kakor sprava na Češkem!) S tem je naš parlament zašel v nekako nasilno položeno, kajti jako težko je, ako hočemo postopati vestno, uže zato vsprejeti drugo pogodbo, s katero ne soglašamo, ker je pri prvi mnogokaj dobrega. Iz tega formalnega vzroka, ki vstvarja nevaren precedens, moram glasovati proti pogodbam.

Drugi razlog, radi katerega odklanjam pogodbe, je njihov politiški značaj.

Gospoda moja, jaz se ne vmešavam rad v politiko. V to treba obširnega znanja, časa, da se človek more temeljito baviti z mnogovrstnimi vprašanji javnega življenja, in mnogokaj drugega, česar mi nedostaja, kar rad priznavam. Motreč tako važno vprašanje, kakoršno so te pogodbe, smo prisiljeni poseči tudi v politiška vprašanja. Tudi jaz bi bil morda molčal o tem, pokoreč se najvišjemu prestolnemu govoru ter bi premotrival pogodbe zgolj z gospodarskega stališča, da nisem čital v poročilu odsekov ominoznega stavka, koji naravnost nalaga vsakemu govorniku dolžnost, dotakniti se tudi politiške strani pogodeb. Na strani 67. odsekovega poročila je namreč čitati: Ako se politiško-vojaška trojna zveza kot poročstvo miru polagoma razvije do bodoče trdno spojene gospodarske zveze, pospeševalo in jačilo bode to samo po sebi vpliv in znamenitost zveze in po takem tudi moč države.

To, gospoda moja, povedano je prejasno, da bi mogli molčati o politiški strani pogodeb oni poslanci, ki ne soglašajo s tem mnenjem, ali tem politiškim pravcem. V oči gled tako določni izjavi treba, da damo mi drugo izjavo, in sicer — ker ne morem govoriti v imenu kake stranke — ponavljam, da za sedaj govorim v svojem imenu in v imenu nekaterih posamičnih gospodov tovarišev.

Ako hočemo osigurati moč te države, gotovo ne bode temu ugovarjal ni jeden narodni zastopnik. Osiguranje moči naše države je vseh nas skupna dolžnost, in ravno radi tega, ker moramo in hočemo vsi delati na to, je naša sveta dolžnost, da se vpremo trditvi, ki se je navajala kot glavni vzrok za sprejetje trgovinskih pogodeb, trditvi, da te pogodbe zagotavljajo moč države.

Jaz ne mislim, da bi morali podkrepiti moč države s temi trgovinskimi pogodbami.

Moje mnenje temveč je to, da zagotovimo obstanek in moč naše države jedino le tedaj, ako mirno in bratovsko živimo v svoji lastni hiši in se lepo uredimo. (Posl. Spinčić: Pravo!) Ako pri tem obstaja trojna zveza ali ne, to bi meni bilo vse jedno. (Posl. Pacák: Popolnoma pravo!), isto tako bi po mojem mnenju ne bilo odločilno, ako bi namestu te zveze za naše vnanje posle in za naš položaj proti drugim državam obstajala kaka druga zveza.

Jaz grem še dalje, gospoda moja. Usojam se trditi, da niso vse gospodarske pogodbe in gospodarske zveze bile koristne vzdržavanju miru, in da bi se utegnili to, kar hočemo doseči z gospodarsko zvezo, spremeniti ravno v nasprotno. Zgodovina nas uči, da je Prusija dosegla spremembo nad drugimi nemškimi deželami ravno v onem trenutku, ko se je osnovala neka carinska zveza, v katero ni bila vpletena naša država,

in možno je, da se je to zgodilo iz istih razlogov, iz katerih sedaj težimo za trgovinsko in gospodarsko zvezo.

Nadalje vemo, da je velikemu Korsikancu bržkone ali skoro gotovo samo zaradi tega postalo premrzlo gori v severnih pokrajinah, ker je hotel imeti toplo juho iz mesa cele Evrope, s čimur hočem reči, da trgovinske pogodbe in gospodarske zveze ne značijo vedno napredka in miru. (Poslanec Purghart: Žal!) Dosedaj imeli smo tudi pogodbe z deželami, s katerimi jih hočemo skleniti sedaj. Te pogodbe trajale so po okolnosti osem ali deset let, ne da bi se nam bila posebno nasmejala sreča. Da sedanje pogodbe morajo trajati namesto deset dvanajst let, iz tega se še ne more sklepati za gotovo, da bi se zaradi tega smelo govoriti o kaki sreči.

Za nas je politiška korist trgovinskih pogodeb, o katerih ravno razpravljamo, jako dvomljiva; da, kot avstrijski Slovan moram celo potrditi, da nam bode sedanja politiška zveza prej na škodo, nego-li na korist.

Treba je paznim očesom motriti različne življenske pojave ob mejah onih držav, s katerimi hočemo sklopiti daljše gospodarske zveze, da se preverimo popolnoma, da nas je dosedanja politiško-vojniška zveza stala in nas bode bržkone še stala mnogo žrtev v narodnem čuvstvu, mnogo žrtev v dobri upravi v notranjih zadevah. Navedlo bi se lahko na tisoče zgledov iz prav navadnega življenja. A tu ni čas niti prilika za to.

Potem ko se ja dotaknil trgovinskih pogodeb nasproti vsem državam in je natanko presodil sosebo nevarno točko za avstrijska vina od strani Italije, je završil govornik svoje razpravljanje tako-le:

Gospod profesor Šuklje slavil je nedavno trojno zvezo kot jamstvo miru. (Klici na desni: O je! o je! in smeh na desnici). Pri tem izjavil je, ako sem razumel, da je to izrekel v imenu vseh slovenskih poslancev. (Poslanec Purghart: To bi bilo žalostno!) To moram popraviti v toliko, da mi je znano, da niso vsi slovenski poslanci pozvali ali pooblastili gospoda kolega za tako izjavo (Pravo! na desni); bržkone hotel je reči, da so ga za to pooblastili vsi gospodje, s katerimi je on govoril. (Veselost.)

Drugega ne rečem ničesar. Moje mnenje o tem, katero po mojem trdnem preverjenju tudi v slovenskih krogih ne ostane osamljeno, je:

So vojne, v katerih ne umro vsi, a je tudi mir, v katerem ne živé vsi.

Na grobu našega slavnega rojaka generala Gričiča, ki med šviganjem krogelj v vojni l. 1866., če se prav spominjam pri Kraljevem gradu, torej v vojni ni mogel najti smrti, in ki je pozneje umrl v miru, bilo je zapisano: V hiranju svoje domovine ni videla njegova velika duša življenja zase.

Trdno sem preverjen, da pri bodočih državno-zborskih volitvah, naj se bodo vršile prej ali slej, razvije mati Slovenija zastavo Slave (Odobranje) in pozovejo volilce s klicem: Legije naprej, v volilni boj; kajti v takem miru, v hiranju ne moremo živeti! (Živahno odobranje in ploskanje. — Govorniku čestitajo!)

Poslanec Š p i n d l e r, Mladoček, je obširnije spregovoril, kakó je pred 40 leti avstrijski trgovinski minister Bruck tudi hotel vstvariti jednotno srednje-evropsko colno in trgovinsko zvezo, kakó je pridobil

za ta namen Italijo, v tem ko se je pa odločno uprla Prusija, in sicer jedino iz političkih vzrokov. Isti vzroki da so privedli prusko Nemčijo do sedanjih trgovinskih pogodb. Tu navaja govornik besede ekonomista Metlekovića, ki pravi v pogledu na tedanje vedenje Prusije: „Prav spoznavajoč, da gotovost nemškega nadgospodarstva je pred vsem zavisno od supremacije, katero ji je pridobiti v gospodarskih vprašanjih, prizadevala se je goreče Prusija, da bi uničila vse korake Avstrije gledé na nemško colno zvezo“. Potem pravi govornik dalje:

Ker pa nas globoko prešinja preverjenje, da namere Nemčije v pogledu na očitno spremenjeno svoje vedenje nasproti ideji velikega srednjeevropskega ozemlja katero je hudó pobijala pred 40 leti, merijo nato, supremacijo v vseh gospodarstvenih vprašanjih srednje Evrope zagotoviti novemu nemškemu cesarstvu (Prav dobro! od strani Mladočehov), nam je proti takemu utrjenju in uglobljenju znane trozveze, nevarnemu moči Avstrije in njeni samostalnosti, ugovarjati toliko bolj (Prav dobro! od mladočeške strani), ko se pač ta pogodba postavlja in slika kot delo miru in poroštvo miru jedino od oficijalne strani, nezavisne nemške novine pane vedó dovolj proslavljati te pogodbe kot trdnjavo proti Vstoku in Zapadu, in ni moglo niti odsekovo poročilo zatreti besede o „trgovinskem“ Sedanu.

Trdnjava proti Vstoku in Zapadu! Avstrija, častita gospoda, take trdnjave v obče ne potrebuje. (Taka je! od mladočeške strani). Saj se ji ni bati ne od Zapada kakega sosedu, ker ni njemu nasproti zakrivila nikaškega hlepenja po njegovih deželah, da bi ji grozilo od leta do leta maščevanje (Taka je! od mladočeške strani), niti ni na Vstoku s poniževanjem razžalila dolgoletnega prijatelja, da bi ji bilo vsak dan čuvati se pred njim. (Taka je! od strani Mladočehov). Ne Avstrija torej, ampak kdo drug potrebuje morda take trdnjave proti Vstoku in Zapadu, in Avstrija naj bode zato, da bi pomagala vstvariti tako trdnjavo. (Prav res od strani Mladočehov).

Ne proti vstoku in zapadu, ampak mnogo prej proti severu in jugu, bila bi Avstrija uže prošlega stoletja in še v letih 1859. in 1866. potrebovala tako trdnjavo (Prav res! od mladočeške strani), in ako bi bila do časa vstvarila to trdnjavo kot z večine slovanska država s pomočjo Vstoka in Zapada, ne bilo bi danes v zgodovini ne bitve pri Sadovi, ne katastrofe Sedanske z vsemi posledicami (Prav res! in pritrjevanje od mladočeške strani), in verojetno je tudi, da bi ne bilo v srcu Evrope one velesile, katera je vzredila militarizem in pavperizem, s tem pa dala socializmu največ privržencev. (Tako je! od mladočeške strani.)

Ako bi torej namerjali, z brambeno pregrajo v Evropi zagotoviti in varovati Avstriji mir in s tem njeno gospodarstveno propevanje, bila bi za naše cesarstvo pač do cela drugačna remedura potrebna, kakor je ona remedura, katero nam je zapustil samotar v Friedrichsrube, in katero hrepeni še uglobiti novi nemški kancelar Caprivi. (Taka je! od mladočeške strani.)

No, prečastita gospoda, kakó si razlagate zanimivo zagonetko, zakaj je pač prav za prav Avstrija še vedno dalje deležna pruske pozornosti, kljubu temu, da so jo jako nerahlo palmili iz Nemškega bunda, in da še

vedno nadalje igra svojo jako nehvaležno vlogo zamorca, ki opravlja vedno le svojo dolžnost? To ravno je prokletstvo zlodejstva, katero so storili uže prošlega stoletja, ko so skušali prvokrat siloma ali umetno v nemško državo spremeniti Avstrijo, to eminentno poligloto (mnogojezično) državo, katera ima nekako jedino kot monarhiška Švica smisel in opravičenje. (Prav dobro! od mladočeške strani). Mi, avstrijski Slovani, ne čudimo se čisto nič nad tem, da v novem nemškem cesarstvu štejejo starohistoriško Avstrijo za nemško državo, za državo, katero morejo tekom časa, to se pravi, ako bode vrla, (Čujte! Čujte! od mladočeške strani) po milosti Prusije zopet sprejeti tudi med nemške zavezne države. Po vsem tem, kar se je v Avstriji zgodilo tekom poslednjega stoletja, je pruski pojem o Avstriji jako umeven.

Česar bi se bili avstrijski diplomati in državni umetniki, z dovoljenjem, mogli naučiti za poslednjih sto let iz avstrijske zgodovine, so do jako majhnih izjem ali popolnoma pozabili, ali pa v obče, kar je še hujše, niso hoteli umeti, in kar so vstvarili iz samih sebe, bodisi v notranji ali v zunanji politiki, nasprotuje pravim interesom Avstrije takó strahovito, da bi malone obupali nad bodočnostjo, ko nam je onemoglim gledati, kako se v tej državi vseh neverjetnostij namerja in izvršuje vedno ravno to, kar najmanj koristi državi in blaginji njenih narodov. (Žal! od mladočeške strani.)

Koliko časa, denarja in truda so uže zapravili na primer nato, da bi stari Avstriji, katera ima pravo obstanka in bodočnost jedino kot zveza narodov in varujoča zaščita cele vrste manjših narodnostij, na zunaj in na znotraj vtisnili pečat nemškega cesarstva. Dasi velika večina avstrijskega naseljenja pripada slovanskemu plemenu, naj bi vendar veroval ves svet, da je Avstrija nemška država, da, radi bi tudi sedaj v opravičenje in vzdržavanje te smešne domišljave zaukazali, naj bi še nadalje trajalo ne samo brezumje nemškega notranjega uradnega jezika in basen o superijornih (viših) in inferijornih (nižih) narodih postavili kot politiški veronauk. Kaj da so uže izvršili na tem polju neverjetnostij in monstrozitet v notranji politiki Avstrije, dokazuje pač stoletni boj vseh nenemških narodov, kateri boj so uže bili v varovanje svojih zgodovinskih in narodnih prav v Avstriji in morajo biti še nadalje in sicer proti vladam in vladnim sistemom one Avstrije, katero so ustanovili sami in branili s svojim blagom in krvjo, da bi pod njenimi perutimi uživali mir in srečo in bi se mogli posvetiti mirnemu delu. Centralizovali in germanizovali so radostno od Marije Terezije, kakor da bi imeli vsi slovanski narodi Avstrije na ljubo nekolikim politiško-birokratskim šušmarjem in mazačem na Dunaju zaničevati svoj lastni jezik, pozabiti svojo lastno zgodovino in odreči se svojim zgodovinskim pravom jedino zato, da bi se mogli udeležiti nemške kulture in nemškega jezika, dasi nočejo ničesar slišati o tej prisiljeni kulturi. (Pritrjenje! pri Mladočehih).

Ako so avstrijske vlade same tako brezvestno grešile proti zgodovinskemu poklicu Avstrije, kakó se moremo potem čuditi, da je tudi pokojni Moltke smatral Avstrijo za nemško vevlast, in je obžaloval, da je bilo to nemško vevlast izključiti iz novega nemškega cesarstva? In ravno tako malo me prehvaplja ponižujoči se glas nemškega kancelarja, s katerim je razglasil svetu, da nas uže — namreč Avstrijo, ko potrebuje

krepkega zaveznika na svoji strani — postavi v položnje, da bomo mogli nositi orožja, katera nas silijo nositi že svetovna razmerja. Kako plemenito in kako veldušno! Torej Nemčija nam bode pomagala, nabrati sredstva, katerih potrebujemo, da bomo in ostanemo njeni krepki zavezniki, ker nas ravno — kakó nesebično! — potrebuje na svoji strani. Ali se ni temveč bati, da se v nedolgem času pač uničimo oboji, ako bi nam novo nemško cesarstvo, kakor doslej, pomagalo še nadalje, da se vedno z nova oborožujemo, kajti stroški militarizma rasejo do stopinje, na kateri jih ne moremo zmagovati, in ni videti, da bi v tok zagnani plaz mirovnega oboroževanja ustavili vendar jedenkrat?

Zadovoljenje avstrijskih narodov, gospoda moja, to bi bilo zares mirovno delo, kateremu naj bi najboljši državniki tega cesarstva vendar jedenkrat posvetili vso svojo moč in energijo. In osnovne poteze tega mirovnega dela, katere bi jako lahko zasledili v avstrijski zgodovini, utegnile bi z mnogovečim pravom zahtevati ustavno inartikulovanje (včlenjenje) v osnovne zakone ter pričakovati blažega utrjenja in uglobljenja v hvaležnih srcih vseh narodov (Pritrjevanje od Mladočehov), nego pa vse one pogodbe in zveze, s katerimi skušajo vstvariti trdnjavo proti Vstoku in Zapadu.

Očitna požrtvovalnost, s katero je del avstrijskih Nemcev naklonjen pospeševati še, ako možno, nadaljnje priklopanje drug drugega nemškega cesarstva in Avstrije, je zavedla celó gospoda poročevalca večine do nevarne trditve, češ, da bi bila Avstrija naravno ozadje Nemčije in njen najboljši razprodajni trg. Doslej smo v Avstriji slišali jedino o Hercegovini in Bosni kot o ozadju Dalmacije, in sicer v smislu, da to ozadje geografski in etnografski pripada Dalmaciji, in da ima

ž njo vstvariti celoto. Gospod poročevalec je sicer v svojem utemeljevanju trgovinskih pogodb govoril o Avstriji kot ozadju Nemčije le v trgovinsko političkem pomenu besede in je Avstrijo nekako postavil kot naravno tržišče za Nemčijo.

Ali že v samem rabljenju besed „naravno ozadje“ („natürliches Hinterland“), kateri bi se mogli prav lahko in kmalu vsprejemati tudi v drugem, nekoliko političkem smislu, vidim jaz nekaj nevarnega, in jaz morem torej kar najkrepkeje le svariti, da se ti dve besedi ne uvedeti v političsko terminologijo naših debat.

Ker je že lepa vrsta govornikov naše stranke in opozicije v obče dokazala najprepričevalniše, da so od trgovinskih pogodb pričakovani dobički jako problematiške narave, in utegnejo vrhu tega koristiti največ oger. državni polovini, ako v obče ne zginejo popolnoma, potem ko bode Rusija zopet sposobna za konkurencijo, in ima tudi severnoamerikansko žito vhod v Nemčijo, v tem ko bode in ostane avstrijsko cesarstvo za nemško obrt neprecenljivo razprodajno tržišče za celo dobo 12 let, s čimur bode imela zlasti naša mala obrt na tukajšnjem trgu, kakor v ogerski polovini in po balkanskih deželah vsled nemške, za konkurencijo sposobniše industrije neizrecno škodo, bodem z vsemi svojimi tovariši glasoval tudi proti tem trgovinskim pogodbam.

Gospod poročevalec večine je konstatoval z zadoščanjem, da imajo v zunanjih deželah o dalekosežnosti teh trgovinskih pogodb tako veliko mnenje, da jih že sedaj zaznamujejo kot trgovinsko-politiški Sedan. Završujem svoj govor s svarilom, naj se varuje Avstrija, da bi ne pomenjala njeno veleslavljeno pogodbeno delo za njene kraljevine in dežele trgovinsko-politiške Sadove. (Pritrjevanje in rokopolskanje pri govornikovih tovariših.)

O k r i t i k i d r. M a h n i č a.

III.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu.

(Dalje.)

d) *Gledé na bogosluženje, specijalno liturgijo ali mašo.*

γ) *Liturgija rimske cerkve.*

Iz poprejšnjega pa vemo, da skupina dežel Ilirika je bila jako razprostranjena, v tem ko nam z druge strani geografsko položnje južne Italije, naseljene v IV. stoletju z večine od Grkov, vsiljuje preverjenje, da s pridruženjem Ilirika k rimskemu patrijarhatu je bilo podano zajedno pridruženje južne Italije. Dejanski so izvrševali papeži od 344 patrijarhalno jurisdikcijo ne samo v skupnem Iliriku, in sicer dolgo celó po izvršenem priklopljenju vstočnega njegovega dela k vstočnorimskemu cesarstvu¹⁾, ampak tudi v južni Italiji v nekdanji Graecia magna. Poprej ozko omejeni rimski patri-

jarhat je dobil s tem nakrat tako razprostranjenje, da so se odločili papeži, škofu glavnega mesta Ilirika (Tesa'onič, Salonik ali Solun), katero je zajedno jako slovelo kot sedež apostolske škofijske stolice, ustanovljene po apostolu Pavlu, kakor tudi zaradi svoje razprostranjene svetovne trgovine, podeliti prava vices gerentis ali vikarija rimskega apostolskega stola in dosledno ravnati s skupnim Ilirikom pod karakterističkim zaznamovanjem „vicariatus Illyrici“ kot s posebnim delom rimskega patrijarhata. Nadškofi Sirakuzanski so v južni Italiji takisto delovali kot papeški namestniki; razlika med temi in Solunskimi pa je bila vendar znatna, ko vemo iz merodavnega lista svetega papeža Gregorja Velikega, da veliki delokrog, dostajajoči se Ilirika, je bil stalno združen s Solunsko nadškofijsko stolico, ni pa kar

naravnost pristajal vsakemu Sirakuzanskemu nadškofu, ampak ga je istemu papež izročal specijalno kot posebno odlikovanje, torej se ta delokrog tudi ni mogel prenašati.

Vsekakor je spadala od srede IV. stoletja, torej uže od dobe, ko je bil krščanski zapad Evrope še zunaj rimskega patrijarhata, k rimskemu patrijarhatu vsa velika skupina dežel, v kateri so dandanes naseljeni evropski Grki (z jedino izjemo traških Grkov), kakor tudi Bolgari, Srbi, Hrvati, Slovenci, Romunci in Albanci, nekoliko tudi uže Nemci, Italijani, Madjari in Turki. In to historičsko dejstvo, katero se ne dá pobijati, je tukaj posebnega pomena, ker vidimo naravno v tem dejstvu jeden glavnih vzrokov, kateri so utegnili voditi papeže, da so se trdno držali stare običajne grške liturgije v rimski cerkvi še celó tedaj, ko je bila isto liturgijo na evropskem in afrikanskem zapadu uže odstranila latinska liturgija Hilarijeva.

Nadaljnji razlog zato podaje strogo konservativno napravljenje, kateremu so bili papeži vajeni slediti, in pa njih

Še le pozneje je pripadanje vstočnega Ilirika k vstočno-rimskemu cesarstvu provzročilo, da so se ilirski škofje oklepali bolj in bolj Konstantinopolitanskega patrijarhata; a to je utegnulo v ostalem največ pripomoči od VI. stoletja v Rimu izvršeno popolno odstranjenje grškega po latinskem cerkvenem jeziku, sosebno pa položno omejevanje razširjenega področja Solunskega nadškofa v njegovi lastnosti kot papeškega vikarija. Uže v prvi četrti V. stoletja je skušalo več škofov Ilirika odtegniti se jurisdikciji papeškega vikarija Rufa, in so dosegli leta 421 načelniku Praefectus Praetorio poslano naredbo, vsled katere naj dvome, nastajajoče o cerkvenih upravnih zadevah, razsojujejo zbrani škofje Ilirika, no ne brez vedenja Carjigrajskega škofa, cerkev katerega uživa stare predprave rimske cerkve. Ali papež Bonifacij I. je branil pravice svojega Solunskega vikarija, s tem pa tudi prava rimskega apostolskega stola, in v tem, kakor tudi v njegovi akciji proti ilirskim škofom, upirajočim se njegovi avtoriteti, ga je vsepošno podpiral zapadni cesar Honorij. Jednako je štivil papež Sikst III. avtoriteto svojega ilirskega vikarija Anastazija, kajti z jedne strani je opominjal tega, ki je bil ravno nastopil svojo službo, da naj preskuša škofo, katere je posvetiti, in da naj ne trpi, da se brez njegovega vedenja podeli škofovsko posvečenje; z druge strani pa je opominjal leta 437 tudi vse škofo Ilirika, da naj se ne lotijo ničesar važnega brez vedenja svojega imenovanega vikarija. Jednako je postopal l. 444. sveti papež Leon Veliki, ko se je držal predprave nadškofijske stolice Solunske in je zapovedal metropolitom Ilirika, da naj se mu podvržejo. Kljubo temu je tekom VI. stoletja očitno rasel vpliv stola Carjigrajskega na cerkvene zadeve Ilirika. Leta 531. je bilo le še nekoliko škofov tesalskih, ki so se pri papežu Bonifaciju II. pritožili zaradi razsodbe, izrečene po Carjigrajski stolici, v tem ko so molčali v svojem področju bolj in bolj omejeni papeški vikariji, kakor tudi ostali mnogoštevilni škofje Ilirika. Leta 535. se je pritožil papež Agapit pri cesarju Justinijanu zaradi ordinacije, katero je izvršil Carjigrajski škof v Iliriku, no zopet brezvspešno, ker se je bila ta ordinacija izvršila s pritrjenjem, dá, na izrečno željo istega cesarja Justinijana, kateri je patrijarhalna prava rimskega apostolskega stola v Iliriku pripoznal s tem, da je prosil papeža, naj bi namesto škofa Solunskega postavil škofa mesta Justiniane, sezidanega od njega, svojim namestnikom za vso Ilirijo. (Fleuriy Hist. eccl. t. VII. liv. 32). Iz lista svetega papeža Gregorja Velikegato cesarce Konstancije (Epistola ex registro beat. Gregorii

merodavna cerkvena avtoriteta, katera je opominjala k najskrajnejši previdnosti, da bi z novostimi, naj so bile te še toliko opravičene, ne vznemirjali duhov in v obče ne spravljali v nevarnost cerkvenega miru. Ako poštevamo pri tem še zgorej večkrat razpravljano važno okolnost, da v Rimu in v srednji Italiji, neposredno mejoči z južno, od Grkov naseljeno Italijo, grški jezik v obče ni bil tuj, temveč se je pošteval takó popolnoma kot udomačen, da se jim je zdelo razlaganje v zaznamovanje latinskega in grškega jezika običajnega izraza „utraque lingua“ brezpotrebno: niso tudi potrebe za odstranjenje grškega jezika z latinskim cerkvenim jezikom v srednji Italiji nikakor čutili takó, kakor na zapadu Evrope ali Afrike; in s tem se dá najnaravniše razlagati tudi zgorej dokazano zgodovinsko dejstvo, katero bi se drugače dalo jedva razlagati, dejstvo namreč, da so se pri izobraževanju latinskega jezika za cerkveni jezik odlikovali ne Rimljani, ampak poleg nekaterih zapadnih Ilircev²⁾ pred vsem zapadni Afrikanci in Galci. (Dalje pride.)

Papae I. l. c. liv. IV. cap. LXXVIII. epistl. 34) razvidimo, da se je koncem VI. stoletja celó ordinacija škofa Tesaloniškega (Salonitanae civitatis episcopus, kjer utegne Salona, če povdarjamo dobro vse, pomenjati Tesalonik, ki se je slovanski imenoval in imenuje Соууръ, r. „Solun“) izvršila brez vedenja papeževega v Carjigradu, kar je bilo nezaslišano („et facta res est, quae sub nullis anterioribus principibus evenit“). Dá, nezakonito posvečeni škof je nadaljeval opravljjanje funkcij, katere mu je bil prepovedal papež, in ni prišel v Rim, dasi ga je bil papež poklical izrečno, in to je nagnilo papeža k vskliku: „Et si episcoporum mihi commissorum causae apud piissimos Dominos (cesar in cesarica) aliorum patrociniis disponentur: infelis ego in ecclesia ista quid facio? Sum, ut episcopi mei me despiciant etc.“. Odtlej je priklopljenje Ilirika k Vstoku, specijalno k Carjigradu poštevati kot završeno dejstvo. Strogi ukrepi papežev, kakor tudi zaporedno omejevanje razširjenega področja škofijske stolice Solunske najprej v zapadni Iliriji, kjer se je v Ogleju polagoma razvilo od istega nezavisno lastno središče, potem pa tudi v vstočni Iliriji, bili so gledé na tu pa tam nastale neprikladnosti gotovo opravičeni, no rušili so one vezi, katere so Ilirik vezale na Rim, in k temu je utegnulo bistveno pripomoči tudi nacionalizovanje rimskega bogoslužja, katero nacionalizovanje se je kazalo iz drugih važnih vzrokov. Kajti tudi južna Italija, s Sirakazanskim nadškofom na čelu, podredila se je Carjigrajskemu patrijarhu, in celó z večine pod nadškofom Oglejskim združena zapadna Ilirija, kateri se je bil pridružil tudi del gorenje Italije, je porabila prepír „de tribus capitulis,“ da bi se postavila nezavisno od Rima, in da bi težala za razsojenjem tudi svoje zadeve po Carjigrajskem koncilju, kakor smo to razložili uže zgorej.

V IX. stoletju je skušal Rim še jedenkrat svojim patrijarhalnim pravom pridobiti veljavo tudi nad skupnim Ilirikom, in k temu so dajali najugodnišo priliko dogodki v Carjigrajski cerkvi v čas, ko sta patrijarha Ignacij in Focij sledila vzajemno drug drugemu. Še predno je bil Focij prisiljen, leta 867. patrijarški stol odstopiti v korist zopet postavljenemu krotkemu Ignaciju, bil si je uže leta 862. na ime vstočnorimskega cesarja Mihaela kršćeni bolgarski kralj Boris, ki je bil nezadovoljen z duhovščino, zavsisno od Carjigrada, od rimskega apostolskega stola izprosil duhovnike, in je papež Nikolaj I. poslal dva škofa (Paulus in Formosus) poleg mnogih svečenicov v Bolgarijo, da bi završili delo spreobrnjenja leta 679. naselivših se Bolgarov, v tem ko je bila grška duhovščina

prisiljena umakniti se, in je dosledno tudi patrijarhalna jurisdikcija Carjigrajskega stola prenehala v Bolgariji. Ali vplivu Focijevemu se Bolgari, uže zlivši se z avtohtonim slovanskim naseljenjem, niso upirali dolgo; isti so torej leta 869. poslali na Konstantinopolitanski koncil, kateri je bil potrđil odstavljenje Focija, svoje poslanca, kateri so zbranim legatom patrijarhov prepustili razsodbo vprašanja, ali je Bolgariji potom prava podrejeni biti Rimskemu ali Konstantinopolitanskemu apostolskemu stolu? Legati patrijarhov Aleksandrijskega, Antijohijskega in Jeruzalemskega, ki so se vedli kot sodniki v sporu med cerkvama Rimsko in Konstantinopolitansko, razsodili so v korist poslednje, ne morda na podstavi starega, odločno v korist Rima govorečega zakonitega običaja, ampak jedino na podstavi od Bolgarov navedenega dejstva, da so poslednji svojo zemljo pribojevali od Grkov, in da so pri privojitvi našli jedino grške duhovnike. Utemeljeni odgovor papeških delegatov, da tu ne gre za meje dežel, ampak za staroobičajne meje patrijarhatov, in da grško duhovstvo ne samo Bolgarije, ampak skupnega Ilirika je bilo podrejeno rimskemu patrijarhatu, poševal se je ravno takó malo, kakor proti razsodbi došedši protest. Celó na Carjigrajski patrijarhalni stol zopet nameščeni sveti Ignacij bil je torej, ako se ni hotel storiti nemožnega, prisiljen, leta 870 poslati v Bolgarijo nadškofa Teofilakta poleg potrebne grške duhovščine, da bi nadomestil latinsko duhovščino, katero so sramotno izpodili Bolgari. Bolgarska, katera je spadala pravno in dejanski do VII stoletja z ostalim Ilirikom vred k rimskemu patrijarhatu, potem pa se je bila z ostalim Ilirikom pridružila svojevoljno Carjigrajskemu patrijarhatu, je bila, po jedva štiriletnem pretrganju, zopet kot celokupen del poslednje. Vse reklamacije papežev Hadrijana II, Ivana VIII, kateri je žugal svetemu Ignaciju z odtegnjenjem svetega obhajila, dá, celó z odstavljenjem od njegove patrijarhalne časti, ako bi se od njega zavisna grška duhovščina ne umaknila v jednom mesecu iz Bolgarije, ostale so brezvspešne, in naposled tudi v XV. stoletju zbrani Florentinski ekumenski koncil je sklenil, ne več rušiti pripadanja Bolgarske k Konstantinopolitanskemu patrijarhatu.

Ako pa je bil sveti Ignacij prisiljen v pogledu na lastno vzdržanje nasprotovati pravom Rima do Bolgarske in najvstočniših delov Ilirije v obče, ni pa z druge strani nikakor se ustavljal revindikaciji onih delov Ilirije, kateri so se bili takisto svojevoljno odtrgali od Rimskega patrijarhata in pridružili Konstantinopolitanskemu, in je imel Rim na to stran odločne vspehe, specijalno pri zapadnih Srbohrvatih, kakor tudi pri Slovencih (Karantancih, Gorotancih) in pri Moravcih. Pri poslednjih so delovali kot misijonarji, kakor se vidi iz lista njih vladarja Rostislava do grškega cesarja Mihaela, poleg latinskih, italijanskih in nemških zaščisčanih po vplivu rimsko-nemških cesarjev, tudi grški svečeniki, ker so Moravce tedanje dobe prištevali barbarom, stolu Carjigrajskemu pa pripisovali patrijarhalno jurisdikcijo ne samo nad diecezami Ponta, Azije in Tracije, ampak tudi nad barbari. Ker pa je te svečenike v njih delovanju zaviralo neznanje narodnega jezika, poslal je cesar Mihael, kakor je očitno, na zahtevanje patrijarha Focija, slovanskega jezika večša sveta brata Metoda in Cirila na Moravsko, in sta ona dva ondisto delovala 4 $\frac{1}{2}$ leta kot misijonarja Konstantinopolitanske cerkve z najboljšo vestjo, ne da bi se brigala za pritrjenje rimskega apostolskega stola. Jedva pa je bil Focij leta 867 odstavljen od svoje patrijarhalne časti in korist zopet nameščenega Ignacija, bila sta Metod in Ciril poklicana v Rim in sta odslej delovala kot izključno rimskemu patrijarhatu pripadajoča cerkvena organa, ne da bi bil sveti Ignacij kedaj ugovarjal temu, čeravno je Moravska mejila s Panonijo, dá, pozneje se je celó povečala z jednim delom Panonije, kjer so tudi še grski duhovniki nadaljevali svoje delo-

vanje. Celó Focij, ki je od 878 drugič zasedel patrijarhalni stol Konstantinopolitanski, ni mogel ničesar več spremeniti na tem preobratu stvari, in papež Ivan VIII je nadaljeval nezaviran svoje delovanje med zapadnimi Srbohrvati ravno takó, kakor med Slovenci, kateri so se bili takisto pridružili Konstantinopolitanskemu patrijarhatu, kakor brezdvombeno dokazujejo njegovi listi, ki se nahajajo v znanem zborniku Mansijevem tom. XVII Epist. 183, 184, 185 in 190 Col. 124—26 in 129. On je namreč pisal 4. junija 879 v škofa Nonr-skega izvoljenemu dijakonu Teodoziju: „Monemus sagacitatem tuam, ne in quamlibet partem aliam declines et contra sacra venerabilium Patrum instituta episcopatus gratiam recipere quaeras, sed toto corde totaque voluntate ad graemium sedis Apostolicae, unde antecessores tui divinae legis dogmata melliflua cum sacrae institutionis forma, summumque sacerdotii honorem sumpserunt, r e d e a s, quatenus et ipse ab spostolica sede, quae caput et magistra est omnium ecclesiarum Dei, episcopalem consecrationem per nostrae manus impositionem Christo annuente percipias“. Potem je pisal 7. junija 879 *Karantanskemu (slovenskemu) knezu Branimiru*: „Tuae nobilitati dignas valde gratias his nostris apostulatus literis agimus, paternoque amore utpote carissimum filium ad graemium sanctae sedis apostolicae matris suae, de cuius videlicet purissimo fonte patres tui melliflua sanctae praedicationis potavere fluentia redeuntem suscipimus“. Jednako je pisal istega dne duhovstvu in ljudstvu Hrvatov. Potem je pisal še 10. junija 879 duhovstvu Salone: „Admonemus fraternitatem vestram, ut more praedecessorum vestrorum ad sedem B. Petri apostoli toto animo libentique voluntate reverti studeatis . . . ut electus a vobis canonicus archiepiscopus una cum vestro omnium consensu et voluntate ad nos veniens, gratiam episcopalis consecrationis, sumens pallium a nobis more pristino incunctanter percipiat . . . Porro si aliquid de darte Graecorum vel Slavorum super vestra ad nos recessione dubitatis, scitote, quoniam nos . . . vos adiuvere auctoritate curabimus“. Ta, ki je prinesel te papeške liste adresatom, je bil presbyter Joannes (iz Benetek), ki, rojen Slovan, je tudi kot poslanik moravskega vladarja Svatopluka deloval v Rimu, in ki je utegnil papežu prilično zajedno poročati o dogodkih, kakor tudi prevladujočih mislih in željah med drugimi Slovani zapadne Ilirije. Papež ga imenuje v zgorej navedenem listu do duhovstva Solunskega „familiarem nostrum“, kateremu naj duhovstvo veruje tudi to, za kar mu je dan ukaz, sporočati samo ustmeno „cui scilicet aliqua iniunximus vobis verbotenus referenda: et ideo illi omnia, quae de parte nostra dixerit vobis, credere nullatenus dubitetis“. Mansi l. c. col. 130.

²⁾ Zapadni Ilirci so bili zato seobno sposobni, ker jim je bilo vsled geografskega položaja zapadne Ilirije jako prikladno, obiskovati učilišča Italije, specijalno Rimska, v tem ko so imeli priliko v svoji domovini specijalno po grških, na evropskem zapadu še nepoznanih samostanih izobraziti se tudi v grškem jeziku takó popolnoma, da so jih imeli na evropskem zapadu za Grke in so jih tudi imenovali kot take. Takó pravi Španec Loaisa o nadškofu Martinu, rojenem v Panoniji: „Graecus homo ad mores nostrorum hominum graecos ritus sancte et prudenter accomodavit“. (Labb. Concil. tom. V. col. 902). Ni čudo, ako so se tako izobraženi zapadni Ilirci čutili domače tudi na oddaljenem vstoku, da so bivali ondi radi in dolgo, dá, ondi pogostoma prejemali celó duhovna posvečenja, kakor vemo to pozitivno o svetem Hieronimu, Rufinu in drugih, in smo uže zgorej razložili поблиže. Zapadni Ilirci so bili torej posebno sposobni, proučavati vse, kar je mogla pokazati bogata grška cerkvena literatura prvih stoletij in zapadu poleg skušenj, pridobljenih na vstoku, sporočati, eventualno podarjati tudi same prevode iz grščine na latinščino.

С О Н Е Т.

(Из поэзии др. Францета Прешерна.)

Kupido! ti in tvoja lepa starka,
Ne bosta dalje me za nos vodila,
Ne bom pel vaju hvale brez plačila
Do konca dniј ko siromak Petrarka.

Dovolj je let mi vže napredla Parka,
In kaj mi je prinesla pevska žila,
Nobena me še ni deklet ljubila,
Kadil ne bom več vaju brez prevdarka.

Obeti vajni so le prazne šale;
Sit nehvaležnika! sem vajne tlake;
Te leta, ki so meni še ostale,

Ves dan iz pravd koval bom rumenjake,
Zvečer s prijatli praznil bom bokale,
Preganjal vinom bom skrbij oblake.

Ponatis iz originala.

Купидо! ты ин твоя лѣпа старка,
Не бѣста далѣ ма за нос водила;
Не бѣм пѣл ваю хвале brez плачила
До конца дниј, ко сиромак Петрарка.

Доволь и дѣт ми вже напрудла Парка,
Ин как ми и принесла пѣвска жила?
Нобена ма ше иѣ деклат любила,
Кадил не бѣм вач ваю brez превдарка.

Обѣти ваини сж ле празне шале;
Сит нехваљѣжника! сем ваине тлаке;
Те лѣта, ки сж менѣ ше остале,

Вес дан из правд ковал бѣм румѣняке,
Звечер с прїятлы празнил бѣм бокале,
Преганял вином бѣм скрбїи облаке.

Ламурский.

Ну, Купидонъ съ твоей старухой страстной!
Водили вы меня за носъ прегадко,
Вась пѣть всю жизнь не буду безъ задатка
Я, какъ Петрарка: онъ простакъ ужасный.

Ужъ много лѣтъ пою, но отъ прекрасной
Поэзии мнѣ ни прибыльно, ни сладко,
Меня не любить ни одна косатка:
Нѣтъ! славить Васъ, какъ видно, трудъ напрасный.

Прельщенья ваши — шалости пустыя;
Неблагодарные! Сытъ барщины я.
Всѣ дни, что напрудуть еще мнѣ Парки

Изъ тяжбъ ковать червончикъ буду яркій,
По вечерамъ съ друзьями чокать чарки,
Любовь топить въ соху дозы хмѣльными.

Лаврентый Лыковецъ.

М І Р О В О Й С П О Р Ъ . *)

На полкѣ¹⁾ бюджетной, лишь вечеръ насталь,²⁾
Союскою вѣнскою былъ поднятъ скандалъ:
Прижалъ³⁾ ее съ русскою кашей горшокъ.⁴⁾
„Подвинься,⁵⁾ прїятель, хотя⁶⁾ на вершокъ!“^{7*)}
Вскричала сосиска: „Обидѣ⁸⁾ не снесу!“
И кличетъ на помощь себѣ колбасу;
Но та отвѣчаетъ⁹⁾: „Помочь не легко;
Сама я прижата бутылкой¹⁰⁾ Кликко“.
Тогда двѣ сестрицы, принявъ грозный¹¹⁾ тонъ,
На помощь зовутъ уѣлый фунтъ макаронъ.
Формальный на полкѣ составленъ союзъ.¹²⁾

*) Tej ruski pesmi, znani brez naslova, je dal naš sotrudnik ime „Мировой споръ“ ali „Svetovna pravda“.

1) polovici (polici) — 2) ko — 3) pritisnil — 4) piskrček — 5) pomakni se — 6) vsaj — 7) 10. del prača — 8) razžalitev — 9) odgovarja — 10) sklenico (abl. instr.) — 11) strašni — 12) zveza

Хотѣлось Кликко привести имъ въ конфузъ¹³⁾;
Кичатся¹⁴⁾ камрады, что крѣико дружатъ,¹⁵⁾
Отъ страха бюджетныя полки дрожатъ¹⁶⁾;
Но кашу камрадамъ спихнуть не дано,
И крѣико закрыто въ бутылкѣ вино.
Англійскій же ростбифъ за всѣмъ прижѣчалъ¹⁷⁾
И глупымъ¹⁸⁾ камрадамъ, сердисъ,¹⁹⁾ проворчалъ:²⁰⁾
„Послѣдняго, братцы, лишитесь²¹⁾ вершка.
Коль²²⁾ каша ползетъ вдругъ²³⁾ вонъ изъ горшка,
И всѣхъ васъ подвинуть²⁴⁾ куда²⁵⁾ далеко,
Коль выльзетъ, пѣнясь, изъ горла Кликко!
Чѣмъ²⁶⁾ попусту²⁷⁾ страхомъ тревожить²⁸⁾ бифетъ,
Держитесь-ка смирно, не вѣдая²⁹⁾ бѣдъ“.³⁰⁾

Božidar Tvorcov.

— 13) zmotiti — 14) bahajo se — 15) so prijatelji — 16) tresejo se — 17) sledil — 18) bedakom — 19) srdé se — 20) progodrnjal — 21) zgubite — 22) ako — 23) naenkrat — 24) odrinejo — 25) Bog ye kako — 26) vmesto — 27) zaman — 28) vznemirjati — 29) znaje — 30) nesreč.

Ruske drobtinice.

Съ миру по виткѣ, голому рубаха

Znana teorija o slobodni trgovini prinesla je Rusiji škode na veliko milijard. A profesorji-teoretiki večinoma še vedno modrujejo o zlati dobi svobodne trgovine in o barbarstvu teh, ki nečejo priznati dobrot te teorije. Države pa se vedno manj menijo za to teorijo in si stalno varujejo domačo proizvodnost s carinami proti tujim državam. Ruski profesorji narodne ekonomije bili so in so še sedaj kaj radi le preveč slepi učenci Smithovi in se gotovo premalo ozirajo na svoj ruski narod in na pogoje ali uslovja njegovega življenja.

Ruska zunanja trgovina od 1. I. 1891. do 1. X. 1891. bila je ta-le: Izvozili so za 538,895.000 rub., za 6,3% več nego za isto dobo lanskega leta. Privozilo se je tovarov za 268,437.000 rub., manj na 3,7% od lani za isto dobo.

Kmalu se je opazilo, da darovi ne bi delovali dobro na narodne mase gladojočih. Zato predlagajo, da bi n. pr. darove dobivale občine tako, da se obvežejo odplačevati jih po tem in na ta denar strojiti n. pr. šole. Občine se rado obvezujejo.

Po primeru Londona in Berolina stroji se v Petrogradu velik „rabočij dom“. Tu bodo obširne delalnice, ker bo vsak obrtnik mogel rabiti za svoj obrt potrebno orodje za malo plačo, surovine pa se bodo dajale obrtnikom po obstoječih cenah.

Ministerstvo gosud. imuščestev. razpiše nagrade onim vinogradarjem, ki bodo imeli najboljša vina in najboljše kletarstvo.

Žitni kupci, ne vsi, ali nekaj njih, naravnost mešajo kokolj med žito, in sicer v znatnem postotku, časi pa še druge stvari in to zmes prodajejo gladojočim. Najpametniši pa so neki Židje, ki so si ustrojili kar tvornice, ker [se] to mešanje vrši čisto pravilno in dobro. Da pa to dobro delo ne razcvete prebujno, začeli so skrbeti sodniki.

Znani podlistkar „Моск. Вѣд.“ Nikolajev pravi (št. 317), da je vera v evdemonizem in napredek skušala in skuša uničiti vero v

Boga in bezsmrtnost človeške duše. Ta evdemonizem da, žalibog, napreduje tudi v ruski inteligenciji. Ta vera, v brezkončni napredek da je čisto praznoverje. Saj nas celo prirodoslovne znanosti uče, da tudi življenje zemlje in njenih prebivalcev ne bo večno. Isto nas uči tudi vera. Vera v brezkončni napredek se posebno razvija na zapadu, ali srca ostajajo hladna, kakor to mnogi trdijo.

V Rusiji ta hladnost ne napreduje tako: „pri nas vpliv verujočega naroda, kakor vpliv oceana blaži vročino odricanja ter suhost racionalizma“. Vendar pa je, kakor se misli, pod zapadnim vplivom grof L. Tolstoj objavil svoje nuenje, v katerem krščansko dogmatiko odbija nekako, pa po svojem prihvača le moralno, tako da bi ljudje s to moralo stali na mestu in ne šli ni naprej ni nazaj. Ta nepomičnost, pravi Nikolajev, ni dovolj ugajala potrebni. Za to da je socialno-moralno učenje Vl. Solovjeva nekako bolj po volji širjemu občinstvu. S. nekako želi, da se življenje na zemlji preobrne uže tu v „carstvo božije“. To bi bil torej nek kompromis med vero in utilitarizmom. Znani kritik Astavjev pa meni, da se vera ne more dolgo držati brez nebes.

A. Gusev napisal je knjigo: Любoвь къ людямъ въ учении графа Толстара и его руководителей. Neki trdijo, da altruizem zahteva večjo ljubezen do bližnjega, nego do samega sebe. K temu so ruski altruisti tudi ustavoljubci najbrže, ker bližnjega bolj ljubijo nego sebe. Prof. A. Gusev govori največ o Conteu i Schopenhauerju in se ve o grofu L. Tolstem. Pravi pa, da zadnji čas grof Tolstoj ne vstvarja, mari umuje in sicer ne izvirno nego za Conteam in Schopenhauerjem jako pospano, časi tudi nejasno. Povsodi pa čujemo sedaj pri Tolstem glas obupnega lirizma, tudi v njegovem filozofskem umovanju.

C.

Nekaj historiskih podatkov o rabljenju glagoljske liturgije v senjski škofiji.

Koncem 18. stoletja napadli so duhovniki Lošinja hudo hrvatsko liturgijo, ki se je rabila v senjsko-modruški škofiji. To nam se ne zdi posebno čudno, ker so bili vsi navdahnjeni italijanskim duhom in izrodice svojega jezika. Škof senjski Iv. Krat. Ježić, ko je seznanil to postopanje, izdal je znameniti proglas v obrambo omenjene liturgije. Proglas se glasi tako-le: „Joannes Bapt. Jesich, divina providentia. . Eo intellecto, quod Lusinii magni insulae et dioecesis Absarentis sinus Flanatici oppidi, clerus sermonem, quo ab immemorabili in psalmodia liturgiaque in vim privilegiorum a sede apostolica signanter Innocentis IV. nationi Illyricae concessorum utebatur, deseruisset, ac latinum assumpsisset, propterea quod cathedrale capitulum nostrum Segniense idipsum fecisset: erroneum huncce rumorem pro officii nostri exigentiam dissipari volentes, hisce testatum facimus in cathedrali ecclesia nostra Segniensi, ab eiusmodi capitulo cum psalmodia cum liturgica omniaque divina officia ac publica cum administratione sacramentorum, preces omni tempore idi-

omato illyrico peractas fuisse, atque in praesens amussim observari: et quidem ita ut ad canonicatum promoti trimestri e suo in capitulum ingressu intervallo glagolisimum eondiscere sub ammissione proventuum teneantur. Testamur praeterea: praedecessores nostros segnienses et modrusiensis episcopos, quod inter principem locum Joannes de Dominis anno 1572. et Joan. Bapt. Agaticus anno 1624 ad cuius preces impensis sacrae congregationis libri liturgici illyrici recusati fuere, tenere dignoscuntur, ut in conservando liturgico isto privilegiali idiomate totos incubuisse, ac moderni domini episcopi Absarentis Raecamarchi praedecessorem doctissimum Caramanum subin Jadertinum Archiepiscopum missale illyricum multa cura reimprimi curasse, ipsosque Romanos pontifices omni actate novissime vero sancte memoriae Pium VI. in recudendo breviario illyrico magnam aeris summam erogate. Fatemur tamen nullum episcopum minus vero subordinatum clerum idioma liturgicum usu tollere aliudque substituere posse.“

Datum Segniae die 12. mensis octobris anno 1803.

Papež Benedikt XIV. potrdil je v konstituciji „ex pastoralis“ leta 1754. vse, kar so prejšnji papeži ukazali o uporabi hrvatske liturgije. Na to konstitucijo se pozivlje tudi zbor „de propaganda fide“ v svojem odloku leta 1804., ki je namenjena bila vsem škofijam, kjer je vladalo staroslovensko bogoslužje. Tu je: naj se obdrži, kjer še velja, in naj se zopet rabi, kjer je bilo zapuščeno „ad onore della nazione ed a vantaggio della santa nostra religione“ I. Cardinale Borgia prefetto.

Senjski škof Peter Mariani (1650—1665) je bil prvi duhovnik, ki je javno napadal hrvatsko liturgijo, in ki je branil peti v hrvatskem jeziku. Svečeniki pa njegove škofije so ga zatožili v Rimu, da misli uničiti njih stare cerkvene pravice. V Rimu so zahtevali, da se opraviči; to se mu gotovo ni posrečilo, ker v listu leta 1654. se opravičuje takole: „ . . . nam et in hac ipsa civitate Fluminensi olim mea memoria, omnes sacerdotes illyricis solum et vix aliis exercitiis utebantur; nunc utrisque adeo laudate et gloriose excellunt, ut et illyrici et simul sint latini; ipsaque illyrica exercitia prorsus musice et ad concertum numerese decadent cum gloria gentis et civitatis ornamento“. Tako se on opravičuje, dasi je glagoljaše očrnil pred Inocentom X., da ne vedo ni spovedne formule. Glavni vzrok njegovega napada je bil ta, da morajo govoriti poslanci njegovega klera na ogerskem zboru v latinskem jeziku, in da tega ne vedó dobro, ker vršijo službo božjo le v hrvatskem.

Od leta 1248. pa do danes ni napadel nobeden človek tako surovo te naše cerkvene svetinje, kakor novi reški

župnik Bedini, in tudi nihče je ni imenoval nepostavnoj. Tudi tukaj velja pregovor: Honores mutant mores.

Omenili smo uže v zadnji številki, da je liturgija ali obred rimski, in da je samo jezik, v katerem so pisane knjige, slovenski ali hrvatski, vendar imamo nekaj misalov s hrvatskim predicatom. Ti so naslednji:

I. Misal tiskan v Senju okolo leta 1507, ki ima ta naslov: „Misal hrvatski, po rimski običaj i čin, sa vsimi jaže v dijačkih misalih sut; v nemže neičtena mjesta popravljena sut; mnoga ošče z nova stlmačena i pridana sut; jakože voj kažet iže e na konce misala. Na božju hvalu i hrvatskago ezika prosvečenje“. Ta knjiga se hrani v knjižnici Zagrebske nadškofije.

II. Misal, ki je v vseučilišni knjižnici v Zagrebu. „Okorežen“ po Fr. Pavlu Modrušaninu in tiskan v Benetkah leta 1528. Glasi se: Misali po zakon rimskoga dvora novo štampuni po zakon kopie i misala h r v a c k o g a.

III. Tiskan leta 1531. na Reki. „Misal hrvatski od slova kužan, popravljen i prepisan častnim da Isukrstě otcem gospodinom Šimunom kožičcem, Zadrainom, biskupom modruškim, štampan u Rici v hižah ego prebivanja, traženjem ego česti Dominikom i Bartolomeom z Breše štampaduri. Vladajuću vredenomu gospodinu Ferdinandu kralju rimskomu, ugarskomu i českomu, dan 28. miseca aprila, leto od Krstova rojstva 1531.

Vsi drugi kasneje tiskani misali imajo naslov „Misal rimski“ z opazko „da jezik slovenski sazdan“ ali „slavenskim jezikom izdan“. Y.

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Poročilo o delovanju in stanji podpiralne zaloge slovenskih vseučilišnikov v Gradci za akad. leto 1890/91, katero je založil in objavil tačasni odbor, kaže, da zanimanje za to društvo rase od leta do leta, in da je deležnikov dobrot njegovih vedno več. Vse imetje glavnice znaša 7200 gld. v pisanih denarne vrednosti in 500 gld. gotovine. Dohodkov skupej je bilo 1905 gld. 23 kr., troškov pa 1036 gld. 72 kr., gotovine je ostalo 868 gld. 51 kr., in je shranjena na obresti v hranilnici. V poslednji je 500 gld. gotovine še od poprej. Odbor je rešil 87 vloženih prošenj, odbil je samo 2, drugim 85 pa je dovolil vsoto 809 gld. Podpiranih je bilo 18 (prejšnje leto 12) slovenskih vseučilišnikov, in sicer 12 s Štajerskega, 5 s kranjskega in 1 s Primorskega, s Koroškega ni bilo nobenega ne prosilca ne vpisanega slušatelja. Dr. Jern. Glančnik, odvetnik v Mariboru, je podaril 100 gld. društvu; dež. zbor Kranjski 200, štajerski 150, posojilnica v Ptujju 100 gld. itd., razni do-

brotniki po 5, 10, 15, 20 gld. — Opravični odbor v ak. letu 1891/92: predsednik in blagajnik: g. dr. Gr. Krek, c. kr. vseuč. prof., njegov namestnik dr. H. I. Bidermann, c. kr. vseuč. prof. Tajnik: Bogomil Krek, drd. jur. Priporočamo z nova to podpiralno zalogo, katera je prava dobrotnica siromašnim slovenskim vseučilišnikom, in se veselimo, da ji je trajno na čelu neumorno delujoči slavni naš rojak učenjak g. dr. Krek.

† **Ivan Železnikar**, slovenski pisatelj in urednik „Slov. Narodu“, je umrl 26. jan. t. l. v Ljubljani po večmesečni hudi bolezni. Rojen l. 1839. v Stiški vasi pri Cerkljah na Kranjskem, dovršil je leta 1859. gimnazijo v Ljubljani, potem je poslušal na Dunaju 3 leta pravoslovje. Nato je bil notarski kandidat pri c. kr. notarju Radeju v Slov. Bistrici, in je leta 1881. po smrti Jurčičevi prevzel uredništvo „Slov. Naroda“. Bil je tudi urednik „Škratu“, zadnja leta „Brusu“. Priredil je 2. izdanje Razlagove Pesmarice in I. zvezek Zarnikovih zbranih spisov. Pisal je

tudi za „Novice“, „Ljubljanski Zvon“ itd. Naj sodimo s katerega stališča koli o njegovem uredniškem delovanju pri „Slov. Narodu“, priznavati je, da je bil energičen, odločen. Da ni bil ozkosrčen v politiki, videlo se je seosebno poslednjih let pred znanim skupnim pastirskim listom. Potem pa so mu roke bolj ali manj vezali, in ni bil torej on kriv, ako se ni držal več „Slov. Narod“ programa, ki ga je imel še do nov. 1887. Zavisnost od oportunističkih politikov mu je gotovo še posebej grenilo življenje poslednja leta, a socialne razmere na Slovenskem niso take, da bi si tak možak, seosebno z rodbino, mogel lahko pomagati drugače, in takó je ostal tam, kjer mu ni moglo več ugajati. Da je potem mahnil zlasti v „Brusu“ včasih jako rezko, razlagati si je tudi iz njegovega posebnega psihologiškega razpoloženja od leta 1887. naprej. Pokojnik ni bil značaj, ki bi omahoval ali prodajal svoje preverjenje, in to mu je priborilo spoštovanje celó od nasprotnikov. Ljubljana mu je izkazala poslednjo čast z neobičajno velikim in častnim sprevodom. Naj v miru počiva!

† **Dr. Fran Gross**, vodja sodnega urada v Idriji, Slovenec, je umrl 8. t. m. v Idriji. Osnoval je v Ljubljani „Slov. pevsko društvo“. Kakor poroča obširnije „Sl. Narod“, bil je učenec in prijatelj komponista, direktorja Nedveda. Vodil je petje med dijaki kot gimnazijec in pozneje kot vseučiliščnik. — Ker ni pisal rad, znana je doslej le njegova skladba „Perica“.

† **Vzv. Defacis**, predsednik višemu sodišču v Trstu, šel je pred 14 dnevi v pokoj, odlikovan z viteštvom. Ni mu pa bilo dano dolgo uživati zasluženi pokoj, kajti umrl je v noči 11. t. m. v Trstu, potem ko je bil slaboten uže dalje časa. O njem sodijo različno; pripadal je zmernim, kateri sodijo, da je najbolje, ako gre vse položno. Za njegovega predsedovanja so se v Istri razmere nekoliko zboljšale, ko vendar nekateri sodniki, če ne uradujejo, pa vsaj umejo slovanski jezik. Sedaj ugibljejo, kdo bode njegov naslednik. Skupna je želja, da bi bil imenovan možak, ki bi bil popolnoma sposoben za to visoko mesto ter uže kot tak užival navzdol ime avtoritete. V pogledu na to pa, da je na Primorskem več nego polovina slovanskega naseljenja, je opravičena želja, da, naj si bode izbran kdor koli predsednikom apelnega sodišča, bode popolnoma več vsaj jednega slovanskega jezika. To je v interesu justicije takó neizogibno potrebno uslovje, da v resnici, kakor ponavljajo slovanske novine, je bolje počakati, da se dobi kvalifikovan predsednik, nego pa da bi se pre naglili. Nadejati se je, da se bodo poštevale dejanske razmere na Primorskem pri tem prevažnem imenovanju.

Češko-nemška sprava. Zadnje tedne je bilo po listih zopet mnogo šuna o tej spravi. Nemška liberalna stranka, odkar je dobila ministra grofa Kuenburga kot zagovornika interesov v smislu te stranke, čim dalje bolj sili na to, da bi se v češkem deželnem zboru sprejele tudi še ne obravnavane točke Dunajskih punktacij. Pred vsem zahteva uza-

konjenje točke ob ograjenju ali okroženju okrajev, in sicer absolutno po narodnostih, naj si bodo potem mejniki gledé na komunikacije in druge razmere primerne ali ne. Nemška liberalna stranka uže naravnost poudarja, da okroženje, prav za prav obmejenje okrajev ji velja za najvažnejše delo Dunajskih punktacij, in uže zahteva brezuslovno in brez odloga „zaprto nemško ozemlje“ v češki kraljevini. Kar so videli Slovani uže davno, namreč, da hoče nemško-liberalna stranka „sprave“ v svojem smislu jedino v češki kraljevini, v tem ko noče ničesar slišati o jednaki spravi tudi v Moravi in v Slezku, in še manj o taki spravi v drugih pomešanih deželah, to začenjajo spoznavati nekoliko uže tudi stranke drugih narodov. Govorilo se je zadnje dni celó o tem, kakor da bi češko veleposestvo spoznavalo nevarnost, ki se zakriva za zahtevanjem absolutno „zaprtega nemškega ozemlja“ na Češkem. Trdili so, kakor da bi veleposestniki hoteli ravno zaradi tega delati na to, da se odloži na nedoločen čas to omejevanje po okrajih, katero, kakor je pač očitno, vede do „zaprtega nemškega ozemlja“. Sedaj pa zopet trdijo, da vlada predloži češkemu dež. zboru predloge tudi o ostalih, še ne sprejetih punktacijah, torej tudi o omejenju okrajev.

Staročehi, ki so koncem koncev spoznali vsaj nekoliko, da tako „spravljenje“, kakor se izvršuje v smislu nemško-liberalne stranke na Češkem, ne vede do cilja, ki so ga imeli oni pred očmi, nadejajo se, da jim bode vsaj veleposestvo pomagalo zavrniti nevarnosti, katere bi nastopile ako bi se sprejele punktacije takó, kakor jih tolmači nemško-liberalna stranka. Zato so Staročehi sklenili, ne odložiti še svojih mandatov. In tako se bode narodni boj nadaljeval v češkem dež. zboru, in ta ne bode manjši odpoprej, ko je pl. Plener sklenil ostati še nadalje na čelu nemško-liberalne stranke. Temu voditelju se je ponujalo mesto predsedništva pri najvišem računskem sodišču; po dolgih premišljevanjih, kakor se je izrazil sam, je to častno in zajedno mastno mesto odbil in tako po nazorih nemške-liberalne stranke učinil herojsko delo, vsled česar ga proslavljajo na razne načine kot pravega junaka. Na Dunaju je bil te dni tudi dr. Schmeykal, ki, kakor znano, vodi v Pragi in iz tega mesta nemško-liberalno stranko v kraljevini. On, pl. Plener in osrednja vlada so se na Dunaju dolgo časa posvetovali o nadaljnjem postopanju gledé na punktacije, in nasledek vsega tega je menda ta, da vlada predloži nadaljnje predloge o punktacijah dež. zboru češkemu. slavjansko slovo

Da ne pojde vse gladko, kakor si želi nemško-liberalna stranka, je gotovo, ker češki narod prek in prek spoznava uže neugodnosti punktacij za svojo narodnost, jednako pa tudi povečane nevarnosti vsled pristranskega tolmačenja teh punktacij v korist nemški narodnosti. Češki zastopniki bodo naposled najbrže zahtevali spravo za vse dežele češke korone in, ako ostanejo dosledni, tudi za ostale Slovane. Ako se ne drži osrednja vlada razglašenege gospodarstvenega programa gledé na Češko, ko hoče nadaljevati spravljanje po punkta-

cijah, bode dovoljeno, da se bodo tudi drugi vedli po tem njenem zgledu gledé na jednake in še veče narodne potrebe slovanskih narodnostij.

O preustrojenju juridiškega učenja na avstrijskih vseučiliščih je bil predložil naučni minister bar. Gautsch posebno predlogo najprej gosposki, potem pa poslaniški zbornici. Tu in tam, sosebno pa v zbornici poslancev, kjer je bil novi naučni načrt sedaj na vrsti, vnelo in razvilo se je obširno razpravljanje. Šlo ni samo zato, ali ima juridiško učenje trajati 3 in pol ali 4 leta, in v kakih dobah naj se napravljajo preskušnje, ampak pred vsem za povdarjanje tako rekoč modernih in sosebno za juriste novih predmetov. Kot nov predmet je uvrstila vladna predloga avstrijsko pravno zgodovino. Gledé na to so z vsem pravom vprašali razni slovanski zastopniki, kaj da vse spada pod to zgodovino. Poljaki so zahtevali, da naj se uči na pravoslovnih njih oddelkih poljska pravna zgodovina, in naučni minister je tudi obečal, da se to zgodi vsaj na vseučiliščih, kjer se uče Poljaki. Drugače pa jo je zasukal nasproti Čehom; o češkem državnem pravu je isti minister popolnoma molčal. Mladočehi so pri tej predlogi zopet pokazali in dokazali svojo strokovnjaško sposobnost in znanje. Več se jih je oglasilo, in med njimi je največ govoril prof. dr. Masaryk, kako potrebno je učenje tudi ne samo češkega, ampak v obče slovanskega prava na avstrijskih vseučiliščih. Začudil se je, kako morejo biti avstrijska vseučilišča brez stolic za zgodovino slovanskega državnega prava, v tem ko so take stolice uže davno vstvarili na univerzah nemških, angleških, francoskih itd.

Od Jugoslovanov sta govorila dr. Laginja in dr. Ferjančič jako umestno. No, naposled niso prodrli slovanski zastopniki s svojimi izbornimi predlogi in nasveti; vladna predloga se je sprejela, in sklenilo se je le nekaj resolucij. Vse razpravljanje o tem predmetu je bilo načelne važnosti, in sosebno važno gledé na slovanske narodnosti. Zato se k tem obravnavanjem še povrnemo v našem listu.

Dr. A. Sušić, rojen Hrvat na Krku, odvetnik in posestnik v Zagrebu, kjer je umrl prošlega tedna, je zapustil svoje imetje 80.000 gld. za štipendije svoje rodbini. Kedar izumrjejo Sušići, pripade polovina te svote rojstveni občini pokojnikov, druga polovina pa akademiji v Petrogradu v pospeševanje hrvatske znanosti in umetnosti.

Dva internacionalna kongresa v Moskvi bodeta letos in sicer pod pokroviteljstvom carja Aleksandra III. Prvi bode od 1. do 8. (13—20 nov. st.) avgusta starega stila, in sicer o prazgodovini, antropologiji, etnografiji in arheologiji; drugi kongres pa bode od 10. do 18. (22—30 n. st.) avgusta st. stila, in sicer o zoologiji. Namen obema kongresoma je povdarjati nove izsledbe in študije ter takó znanstveni razvoj pospeševati. Udeležniki plačajo prispevek 20 frankov za jeden in 30 frankov skupno za oba kongresa. Učenjaki avstrijskih južnih dežel se morejo oglasiti n. pr.

tudi pri ruskem konsulatu v Trstu. Kakor poročajo po listih, oglasilo se je uže mnogo učenjakov iz raznih svetov in držav, in tudi iz Avstrije.

Šolstvo na Hrvaškem. Hrvaška dež. vlada je izdala „Izveščje o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske godine 1889/90. Prošlega leta je bilo v Hrvatski in Slavoniji obćih, verskih in zasebnih osnovnih šol 1259. Od teh je bilo 78 deških, 87 dekliških, 1094 obojespolnih. Po učnem jeziku je bilo 1189 hrvatskih, 51 nemških, 15 madjarskih, 2 maloruski in 2 slovaški. Za obče osnovne šole in učiteljsko osobje se je potrosilo 4456.833 gld. Ko bi se ti stroški razdelili na vse naseljenje (2,183.75), prišlo bi na pojedinca 67 kr. Učiteljskih sil je bilo 1924. Otrok, obvezanih na obiskovanje šole bilo je 252.807; obiskovalo jo je 165.253, nobene šole ni obiskovalo 87.554 otrok. Viših ljudskih šol je bilo 19, v katere je hodilo v 4 više razrede 583 dečkov in 1056 deklic.

Rokodelskih šol je bilo 29 s 112 razredi, v katere je hodilo 3150 učencev.

Zabavišč je bilo 20 z 807 otroci, čuvališč pa 12 z 395 otroci.

V deželni zalogi se je tiskalo od 1886—1890 za 302.026 gld. 788.000 iztisov.

V Zagrebu in Petrinju je po 1 učiteljišče, 2 ste konfesionalni (pri milosrdnicah v Zagrebu in srbska v Karlovcu).

Trgovske šole so 4. Strokovne šole: 2 gospodarski (v Križevcu in Požegi), dež. obrtna šola v Zagrebu, 6 drvo-rezarskih, 7 za pletenje košev, urarska v Ogulinu, 2 tkalski šoli. Navtiška v Bakru.

Srednjih šol je bilo 16, in sicer 8 vel. gimnazij, 4 realne gimnazije, 4 realke. Srednješolcev je bilo 4041. Stroški za te šole so znašali 838.299 gold. Na jednega učenca pride 93 gld. 42 kr. stroškov. Za srednje šole se je izdalo poslednjih 5 let 47 knjig v 145.300 iztisih.

Za katoliško svečeništvo ste poleg bogoslovne fakultete v Zagrebu še bogoslovni semenišči v Djakovu in Senju. Za grško-vstočno svečeništvo je bogoslovni zavod v Karlovcih. Leta 1890. je bilo 308 bogoslovcev.

Vseučiliščna knjižnica je štela 1890 l. 80.447 zvezkov. Na vseučilišču je 47 učit. sil in 363 slušateljev. Vseučiliščni zaklad je imel 565.702 gld. za osnutek medicinskega oddelka pa glavnico 129.974 gld. Stroški za vseučilišče so znašali 104.455 gld. Jeden slušatelj stoji 287 gld. 72 kr.

Humanitarnih zavodov je 10, kulturnih zavodov pa 5. Poslednji so: narodni muzej v Zagrebu, hrvatski pedagog-književni zbor, društvo sv. Jeronima, Matica Hrvatska, jugoslovanska akademija znanosti i umjetnosti. Stroški za vzdrževanje vsega narodnega muzeja znašajo na leto 15.989 gld. Pedag.-knjiž. zavod je izdal do 1886. v vsem 52 knjig v 131.000 iztisih, vsako leto 7000 iztisov. Zbor je s 25.000 gl. solastnik „Hrvatskoga učiteljskog doma“, ki ga je sezidalo učiteljstvo v Zagrebu s stroškom 100.000 gld. — Imetje

„Društva sv. Jeronima“ znaša 124.580 gld. To društvo je tiskalo poslednjih 5 let 283.600 iztisov raznih knjig. Členov je bilo 1890. l. 9194.

„Matica Hrvatska“ izdala je za poslednjih let 41 knjig v 301.000 iztisih s stroškom od 109.337 gld. Členov je bilo 1890. l. 7787. Skupno imetje 1890. l. je znašalo 126.119 gld.

Jugoslovenska akademija izdala je od 1886—1890. l. 27 zvezkov „Rada“ (od 78—104), 6 knjig „Starina“, 5 zvezkov „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“, 1 zvezek „Monumenta historico-iuridica“ (hrvatski pisani zakoni). Vrh tega je izdala akademija še več posebnih del. Knjižnica akademije šteje danes okolo 25.000 knjig, 1.800 rokopisov in do 25.000 različnih listin. Glavnica akademijskega zaloga znaša 413.008 gld.

Kakor se vidi, ima ta knjižnica zakladov dovolj, da morejo raziskovalci prošlosti sebesno južnih Slovanov zajemati iz njih.

Ti podatki, katere smo mi še bolj skrčili, nego „Vienac“ v 3. št. t. l., kažejo, kje je hrvatski narod uže na ugodnem, in kje je še zaostal gledé na šolske in kulturne zavode.

Zaderski „Narodni List“ od 27. januarija t. l. v št. 7. prinaša: „Kamo još politika nije ulazila, to je bilo skrovište naše saviesti, u naše bogoslužne svetinje koje su se svedjer pristojno znale poštvivati.“

Nu sad, neki bezdušnici, kô da hoće, da nam i tu zadnju tvrdjavu osvoje. Nespominjuć nekog potajnog rovarjenja proti našoj glagoljici u Dalmaciji; poznati zadnji sablaznjivi prizori na Rieci i u Trstu, stali nam odkrivati neke nečiste težnje, kako nam se već kane podkopati i temelji našeg nojsvetijeg amaneta — prava, da se na našem jeziku Bogu molimo.

A svemu tomu, što je najžalostnije, daje povoda, neka zlosretna strančurska politika, koja tim kani, da sasvim uguši narodnu sviest i saviest. Na Rieci madjarska, u Trstu taljanaška, ili da je nazovemo pravim imenom, iredentistička politika, rovari, da našem narodu iz same crkve iztisne njegove starodavne povlastice i običaje.

To su doisto žalostni pojavi, koj svjedoče, do kojeg su niskog zadružnog stepena pali oni, koji već neznadu poštvivati ni ljudske saviesti; koji podkopavajuć vjeru i moral u jednom narodu, hoće da ga tim načinom sebi podvrgnu.

No to nas neplaši, a svakako bilo bi željeti odlučna uztuka ovoj zarazi, kojoj na žalosto pomogaju i oni, koji bi najpače navjeri i ćudorednosti imali osloniti zdrave zadružne i državne odnošaje. Vjerski i ćudoredni indiferentizam, nije niked spasonosno djelovao na zdrav zadružni poredak“.

Interpelacija državnih zastupnika gg. Spinčića i Laginje. Pod tem zaglavjem piše „Naša Sloga“ od 11. t. m. naslednje: „U sjednici carevinskoga vieća od dne 6. t.

m. postavili su naši državni zastupnici gg. Spinčić i Laginja na vladu interpelaciju radi čistih zapliena naših časopisa „Il Diritto Croato“, „Slovanski Svet“ i „Naša Sloga“, kojim nije dopušteno niti pisnuti o slavenskom bogoslužju u naših crkvah, prem se ono odasvud proganja i zatire.

Interpelaciju donesti ćemo budućem broju u prevodu, a danas iztičemo samo to kao znak vremena, da ju nije podpisao niti jedan slovenski zastupnik a samo jedan zastupnik iz Dalmacije“.

Juraj Biankini, urednik „Narodnega lista“, je izbran v Dalmaciji za okraj Drniš-Knin državnim poslancem. Njegov protikandidat, urednik „Srpskega Glasa“, je podlegel za malo glasov. G. Biankini ne pristopi nobenemu klubu, torej bode deloval najbrže vsporedno s slovanskima poslancema istrskima prof. Spinčićem in dr. Laginjo. Po „Nar. Listu“ soditi, bode g. Biankini dober zagovornik slovanske stvari.

Gališki Rusi so imeli vseobči shod, na katerem so obširno razpravljali svoje zadeve in težnje, sklenili so več važnih resolucij. O tem shodu bomo še posebe poročali.

Na Ogorskem so se izvršile volitve v državni zbor pod terorizmom gospodovalne psevdoliberalne stranke. Godili so se pretepi in še kaj hujšega. Slovani ostanejo tudi za naprej onemogli v ogorskem parlamentu, in Slovaki, kakor doslej, celc brez vsakega zastopnika.

Književnost.

„Pavliha“. Pod tem naslovom je začel z novim letom izhajati nov humoristiški list v Ljubljani po 2krat na mesec. Tiska se pa v Trstu. Urednik mu je g. Šimen Jak. Stoji na leto 4 gld. Naročnina se pošilja upravnistvu v Ljubljano. Doslej ste izšli 2 št.; obče sodbe o novem listu ni še možno izreči.

Luči. Spisal Anton Funtek. Celje, 1891. Tisk in založba društvene tiskarne Drag. Hribar. Str. 127. Cena brošovanemu zvezku 70 kr., elegantno vezanemu 1 gld. 20 kr. s pošto 5 kr. več. Nenavadno čedno tiskana knjižica na močnem papirju; kar se dostaje vsebine, sicer znana je nekoliko uže iz „Ljublj. Zvona“; no, g. pisatelj je dodal mnogo novega.

„Matica Hrvatska“ je izdala za l. 1891. naslednje knjige: Ivan Lepušić: Slike iz Bosne, zab. knjižnica svezak 135—136, str. 129 u 8ni. — Evgenij Kumičić: Obiteljska tajna, komedija u 3 čina, zab. knjižnica svezak 131 u 8ni. — Josip Kozarac: Medju svjetlom i tminom, zab. knjižnica svezak 139—141. Str. 161 u 8ni. — Ksaver Šandor Gjalski: Iz varmegjijskih dana, zab. knjižnica svezak 142—144. Str. 275 u 8ni. — Dimitrija Demeter: Teuta, tragedija

u pet čina. Grobničko polje, pjesan. Uvodom popratili Vlad. Mažuranić i Fr. Marković, sa slikom pjesnika. Str. LXXXIII. i 185 u 8ni. — Dr. Milivoj Šrepel i Julije Adamović: Slike iz svjetske književnosti; prvi svezak: pjesnički prvaci u prvoj polovini 19. vieka. Str. VIII. i 232. — Franjo Valla: Svjetske poviesti. Knjiga peta. Poviest srednjega vieka. Prvi dio: Od selenja naroda do Karlovića u Franačkoj. Str. XVII. i 337. — U poučnoj knjižnici kao XVI. knjiga. Crte o magnetizmu i elektricitetu, napisao Oton Kučera. 160 slika. Matica je dala te knjige tiskati v 8000 iztisih, in jih dobivajo členi za 3 gld. Izdala je letos tudi zvezek Plutarhovich biografij, kateri dobivajo členi za 1 gld., drugi pa za 1 gld. 50 kr.

Česky Lid. Sbornik věnovaný studiu lidu českého v Čechach, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Ta časopis, ki izhaja 6 krat na leto, in sicer v snopičih po 6 pol vel. 8°, pridobil si je v malo mesecih, odkar je oživel obče priznanje češkega naroda, pa tudi drugih Slovanov. Na čelu so mu namreč strokovnjaki in sotrudniki, uže davno znani po svojih delih v slovanoznanstvu. 3. zvezek obsega poleg nadaljevanj spisov iz poprejšnjih zvezkov: Moravská kniha o zaklinání duchov. Sdeluje V. Houdek. — Nekteré zprávy o skřítku dle dosavadních názorů lidu moravského. Napsal F. Bartoš. — Zprávy o nálezech archaeologických. — Vánoce. Ze sbírek zaslaných Českému Lidu. — Česka literatura tolkloristická do r. 1890. Podává Ferd. Pátek. — Referáty o časopisech. — Literatura. — Časove zprávy. V razpravah je mnogo „vyobrazení. Dodajemo še posebe, da je navedena tudi v 3. zvezku strokovna literatura raznih narodov, sosebno slovanskih.

Česky Lid stoji na leto 4 gld., posamičen zvezek pa 80 kr. Dobiva se po raznih knjigarnah ali pa neposredno pri založniku: F. Šimaček v Praze, Jerusal. ul. 11.

Ottova Laciná Knihovna narodní, katero izdaje znani češki založnik J. Otto, izhaja uže 20 let, in izide letos vsak teden po jeden snopič za 10 kr. Plačuje se za četrt leta 1 gld. 30 kr., 2 gld. 60 kr. na pol in 5 gld. 20 kr. na celo leto. Naročnina se pošilja J. Ottru v Prago. Ta zares cena knjižnica obsega zanimive povesti, romane v prevodih tudi tujih narodov. Od začetka tega leta se priobčujejo obrazky dr. Zik. Wintra „za starodavneho života“, v katerih se popisuje življenje čeških prednikov iz 16. stoletja.

O reformě právnických studií. Takó se zove daljša razprava, katero je priobčil prof. in državni poslanec dr. T. G. Masaryk, v znanstvenem češkem časopisu „Athenaeum“ št. 4 t. l. V tej razpravi utemeljuje svoj načrt, kateri naj bi imel obveljati za pravoslovni oddelek na avstrijskih vseučiliščih. Med drugim dokazuje potrebo, da bi se

predavali tudi naslednji predmeti: Avstrijska državna in pravna zgodovina. — Zgodovina prava v čeških zemljah. — Slovansko pravo. — Avstrijsko državno pravo. — Ves svoj načrt je zagovarjal in sosebno tudi v teh točkah utemeljeval v drž. zboru prof. Masaryk še posebe jako obširno in večkrat koncem meseca jan. t. l., ko se je tu razpravljajal zakon o preustrojitvi pravoslovnih studij.

„Hospodár českoslovanský“. Tydeník illustrovany, věnovaný veškerym zájmom zemědělství, hospodářského, průmyslu, národního hospodářství a veřejné spravy vůbec. Chef redakce: Prof. dr. S. B. Lampl. Ravno je izšla 1. št. jedinega tega češkega gospodarskega tednika, ki nastopa svoje 22. leto. Stoji za četrt leta 1 gld. 25 kr., za celo leto 5 gld. Na ogled pošilja pojedine štev. brezplačno knjigarna A Reinwarta v Pragi, Vodičkova ulica št. 23.

Русскія имена и прозвища въ XVII. вѣкѣ. А. Соколовъ. Казань, 1891.

Нови Требевић. Велики српски календар у Босни и Херцеговини. За годину преступиу 1892. Година прва. Уредно Ник. Т. Камиковић, Сарајлија. Издање и штампа прве српске штампарије Ристе Ј. Савића у Сарајеву. — Цена 50 kr.

Časopisje slovansko.

Lužica. Mesečnik za zabavu a poučenie. (Panschwitz. Sachsen). Na leto 2 gld.

Česko. „Velehrad“. Organ strany slovanské na Moravě. 2krat na teden, v Kromerizu. Četrt leta 1 gld. 70 kr. S slovanskim programom. — „Národní Listy“.
Dnevník. Praga. Na mesec 1 gld. 90 kr. Organ mladočeške stranke. — „Hlas Národa“.
Dnevník. Praga. Na mesec 1 gld. 80 kr. Organ staročeške stranke. — „Čas“.
List věnovaný veřejným otázkám. Tednik. Četrt leta 1 gld. 50 kr. Organ realistiške stranke, katera je sedaj združena z mladočeško stranko. — „Selské Listy“.
Politicko-hospodářský organ rolnictva a výrobních tříd vůbec. 2krat na teden v Olomucu, četrt leta 1 gl. 75 kr. — „Podřipan“.
demokratický tydeník, organ české národní strany svobodomyšlné v Podřipsku. V Roudnici. Četrt l. 1 gld. 50 kr. — „České Zajmy“
Časopis pro upravy národnohospodarske a společenske. Polmesečnik v Pragi. Četrtletno 75 kr. Geslo: „Svoji k svému!“ Kupujte jen od křestanu. Jedin češki antisemitski list. — „Hospodár českoslovanský“.
Ustředni list zemědělsky pro Čechy, Morava i Slezsko. Tydeník illustrovany. Praga. Četrt leta 2 gl. 38 kr. — „Athenaeum“.
Listy pro literaturu a kritiku vědeckou. 10krat na leto v Pragi. Pol leta 2 gl. 50 kr. —

(Dalje pride.)

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. n za četrt leta 1 gld. Za dijake in ljudake učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44